

Mekânsal Dinamikler Ekseninde Toplumsal Uyum ve Birlikte Yaşam: Ankara Altındağ'daki Suriyeliler Üzerine Bir İnceleme*

*Social Cohesion and Coexistence Through the Lens of Spatial Dynamics: An Examination of Syrians in Altındağ, Ankara***

Damla KARAGÖZ (*) (E)

Dr., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye
PhD., *Ondokuz Mayıs University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, Samsun, Türkiye*
damlakrgz@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2516-0281

Ahmet Burak BÜYÜKCİVELEK (E)

Doç. Dr., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Assoc. Prof., *Middle East Technical University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, Ankara, Türkiye*
aburakbc@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1760-1107

DOI: 10.5505/jas.2025.72335

Öz

Zorunlu göç süreçleri, yalnızca yeni bir yerleşim alanı bulunmasını değil, aynı zamanda kimlik, kültürel aidiyet ve sosyal ilişkilerin yeniden üretildiği mekânların yaratılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda mekân, göçmenlerin kent yaşamına katılımı ve toplumsal uyum süreçlerinde belirleyici bir boyut kazanmakta; kimlik ve aidiyetin yeniden inşasında kritik bir rol oynamaktadır (Lefebvre, 1991; Massey, 2005). Çalışma, Ankara'nın Altındağ ilçesinde yaşayan Suriyelilerin mekân üretimi ve mekânı sahiplenme pratiklerini incelemekte; söz konusu pratiklerin toplumsal uyum, mekânsal karşılaşmalar ve yerel halkla birlikte yaşam dinamiklerine etkisini analiz etmektedir. Özellikle Suriyeliler tarafından oluşturulan ticari, kültürel ve dinî mekânların, kentsel aidiyetin pekiştirilmesinde ve dayanışma pratiklerinin güçlenmesinde nasıl işlev gördüğü ortaya konulmaktadır. Araştırmada açıklayıcı sıralı karma yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Nicel aşamada, 170 Suriyeli bireyle yapılan anketler aracılığıyla mekânsal pratikler, aidiyet hisleri ve sosyal entegrasyon düzeylerine ilişkin ölçülebilir veriler elde edilmiştir. Nitel aşamada ise 50 yarı yapılandırılmış görüşme, katılımcı olmayan gözlemler ve belediye raporları ile stratejik belgelerin doküman analizi kullanılmıştır. Bu yönetsel bütünlük, hem Suriyelilerin gündelik mekânsal deneyimlerini hem de yerel aktörlerin uyuma dair algılarını çok

* Bu makale, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında Doç. Dr. A. Burak Büyükcivelek danışmanlığında yürütülen Araş. Gör. Dr. Damla Karagöz'ün "Emplacement Process of Syrians: The Case of Altındağ, Ankara" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** *This article is derived from the doctoral dissertation entitled "Emplacement Process of Syrians: The Case of Altındağ, Ankara" conducted by Research Assistant Damla Karagöz under the supervision of Assoc. Prof. A. Burak Büyükcivelek at Middle East Technical University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning.*

• Telif hakkı © 2025 Yazar(lar). Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayımlandı. Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren Creative Commons Atıf Lisansı (CC BY) ile dağıtılmıştır.

katmanlı biçimde değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Bulgular, Suriyelilerin gündelik yaşamda geliştirdikleri mekânsal pratikler aracılığıyla kente tutunduklarını, kimliklerini görünür kıldıklarını ve mahalle ölçeğinde güçlü uyum ve aidiyetler geliştirdiklerini göstermektedir. Bununla birlikte toplumsal gerilimler, güvenlik kaygıları, ötekileştirici söylemler ve kentsel dönüşüm projeleri, mekânsal bütünleşmeyi kırılganlaştırmaktadır. Çalışma, kentsel mekânların yalnızca barınma işlevi görmediğini; aynı zamanda kimlik ifadesi, aidiyet ve toplumsal uyumun yeniden üretildiği sahneler olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, onurlu, adil ve sürdürülebilir bir birlikte yaşamın inşası için Suriyelilerin kent aktörleri olarak tanınması ve ürettikleri mekânların desteklenmesi kritik öneme sahiptir. Bu doğrultuda hak temelli, kapsayıcı ve katılımcı kentsel politikaların geliştirilmesi, hem Suriyeliler hem de yerel halk için mekânsal adaletin ve barışçıl bir ortak yaşamın ön koşuludur.

Anahtar sözcükler: Suriyeliler, Toplumsal uyum, Mekânın üretimi, Birlikte yaşam, Göç, Altındağ, Ankara

Abstract

Forced migration not only entails the search for a new place of residence but also compels migrants to produce spaces in which they reconstruct their identities, cultural belongings, and social networks. In this regard, space emerges as a decisive dimension in migrants' participation in urban life and in processes of social cohesion, playing a critical role in the reconstruction of identity and belonging (Lefebvre, 1991; Massey, 2005). This study examines the practices of spatial production and appropriation among Syrians residing in Altındağ, Ankara, and analyzes how these practices influence social cohesion, spatial encounters, and the dynamics of coexistence with the local population. Particular attention is given to the ways in which commercial, cultural, and religious spaces established by Syrians function in reinforcing urban belonging and strengthening solidarity practices. The research adopts an explanatory sequential mixed-methods approach. In the quantitative phase, surveys with 170 Syrian individuals provided measurable data on spatial practices, feelings of belonging, and levels of social cohesion. In the qualitative phase, 50 semi-structured interviews, non-participant observations, and document analysis of municipal reports and strategic plans were conducted. This methodological design enabled a multilayered evaluation of both Syrians' everyday spatial experiences and local actors' perceptions of cohesion. Findings reveal that Syrians anchor themselves in the city through everyday spatial practices, make their identities visible, and develop strong forms of cohesion and belonging at the neighborhood scale. However, increasing social tensions, security concerns, exclusionary discourses, and urban renewal projects complicate and undermine their spatial integration. The study demonstrates that urban spaces serve not merely as sites of shelter but as critical arenas where identity expression, belonging, and social cohesion are continuously redefined. Ultimately, the research argues that dignified, just, and sustainable coexistence requires the recognition of Syrians as urban actors and the support of the spaces they produce. Developing inclusive, participatory, and rights-based urban policies is thus essential for ensuring spatial justice and fostering peaceful shared living for both Syrians and the local communities..

Keywords: Syrians, Social cohesion, Spatial production, Coexistence, Migration, Altındağ, Ankara

Giriş

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş, milyonlarca insanın zorunlu olarak göç etmesine yol açmış ve Türkiye, tarihindeki en büyük kitlesel göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, bu süreçte "açık kapı" politikası uygulamış ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 Protokolü'ne taraf olmasına rağmen coğrafi sınırlama nedeniyle yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteciler statüsü tanımış, Suriyelilere ise geçici koruma statüsü sağlamıştır (Rittersberger Tılıç, 2017). Bu statü; barınma, eğitim, sağlık ve temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik haklar sunsa da, göçün geçici olacağı varsayımı uzun süre kalıcı

bir iskân ve uyum politikasının geliştirilmesini engellemiştir. Bunun sonucunda nüfusun yaklaşık %98'i kamp dışında, Türkiye'nin farklı bölgelerine dağılmış ve büyük ölçüde kendi imkânlarıyla yerleşmiştir (Erdoğan, 2022).

Kendi imkânlarıyla yerleşme süreci, göçmenler açısından çok boyutlu kırılganlıklar üretmiştir. Fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyokültürel düzeylerde yaşanan yoksunluklar; ayrımcılık, dışlanma, gündelik hayata sirayet eden korku ve kaygılarla birleşmiş, Suriyelilerin çoğu zaman en temel insan haklarına sınırlı erişimle yaşamalarını beraberinde getirmiştir. Özellikle kentlerde 'kent mültecileri'¹ olarak yaşamlarını sürdüren Suriyeliler, barınma,

1 Bu çalışmada kullanılan "mülteci" kavramı yasal bir statüyü ifade etmemekte olup sosyolojik bağlamda kullanılmıştır.

istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizliklerle karşı karşıya kalmakta; mekânsal ayrışma, kentsel yoksulluk ve toplumsal gerilimlerle uyum süreçleri karmaşılaşmaktadır (Danış, 2018).

Zorunlu göç deneyimleri yalnızca mekânsal bir yer değiştirmeyi değil, aynı zamanda göçmenlerin yeni mekânlar üretme, bu mekânları sahiplenme ve gündelik hayatlarını yeniden kurma süreçlerini de kapsamaktadır. Mekân, göçmenler açısından kimliklerini yansıttıkları, aidiyet geliştirdikleri ve toplumsal ilişkiler kurdukları bir alan olarak toplumsal uyumun ve birlikte yaşamın en kritik dinamiklerinden biri hâline gelmektedir. Literatürde de vurgulandığı üzere, kentler yalnızca göçmenlerin yerleşme stratejilerinin mekânsal sahnesi değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin kurulduğu, eşitsizliklerin yeniden üretildiği ve birlikte yaşamın müzakere edildiği alanlardır (Lefebvre, 1991; Massey, 2005; İçduygu ve Özçürümez, 2020; Tavşan ve Kalemci Topcu, 2021).

Bu bağlamda, araştırmanın temel amacı, Ankara'nın Altındağ ilçesinde yaşayan Suriyelilerin mekânsal pratiklerini inceleyerek, bu pratiklerin toplumsal uyum ve yerel halkla birlikte yaşam dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Çalışmada, özellikle Suriyeliler tarafından inşa edilen ticari, kültürel, dini ve sosyal mekânların; kentsel aidiyet, dayanışma ve topluluk inşası açısından sunduğu imkânlar ve sınırlılıkların değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın temel sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: "Suriyelilerin Altındağ'da geliştirdiği mekânsal pratikler, toplumsal uyum ve birlikte yaşam süreçlerini nasıl şekillendirmektedir?" Bu soruya bağlı olarak araştırma; Suriyelilerin yerel halkla kurdukları ilişkiler, gündelik yaşam rutinleri ve ritüellerini sürdürme kapasiteleri, yaşadıkları mekânların fiziksel dönüşümüne dair uygulamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Analiz, Lefebvre'nin algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân üçlemesi üzerinden yürütülerek, mekânsal dinamiklerin çok katmanlı bir biçimde çözümlenmesine olanak tanımaktadır.

Çalışma, dört temel katkı sunmaktadır. İlk olarak, göç literatüründe sıklıkla göz ardı edilen mekânsal boyutu toplumsal uyum ve birlikte yaşam perspektifinden ele almaktadır. İkinci olarak, Suriyelilerin kentsel ve mekânsal pratiklerini yalnızca entegrasyon ya da yardım alma çerçevesinde değil, yerleşiklik, aidiyet ve hak temelli yaklaşımlar bağlamında tartışmaya açmaktadır. Üçüncü olarak, saha verilerine dayanarak Suriyeliler ile yerel

halk arasındaki etkileşimleri incelemekte ve mekânın toplumsal üretiminin birlikte yaşam üzerindeki sınırlarını ve olanaklarını ortaya koymaktadır. Dördüncü olarak ise çalışmada elde edilen bulgular ışığında toplumsal uyum ve birlikte yaşamın sürdürülebilirliğinin, mekânsal adalet, kapsayıcılık, katılımcılık ve birlikte üretim ilkeleri doğrultusunda şekillenen kentsel politikalara bağlı olduğunu göstererek, bu doğrultuda geliştirilen planlama ve yönetim yaklaşımlarına zemin hazırlamaktadır.

Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Toplumsal Uyum

Toplumsal uyum kavramı, farklı disiplinlerde farklı şekillerde tanımlansa da ortak olarak; çeşitlilik içinde dayanışma, kapsayıcı refah ve toplumsal bütünlüğün korunması olarak açıklanmaktadır. Bazı yaklaşımlar, toplumsal uyumu toplum içindeki bağların yoğunluğu ve çeşitliliği, yurttaş ile devlet arasındaki ilişkilerin dengesi ve toplumsal dokunun istikrarı üzerinden kavramsallaştırmaktadır (Chan, To ve Chan, 2006). Diğerleri ise daha çok insan hakları ve kapsayıcılık perspektifinden, toplumun tüm üyelerinin eşit haklara erişimi, çeşitliliğin tanınması ve kişisel gelişim olanaklarının desteklenmesi boyutlarına vurgu yapmaktadır.

Suriye'de 2011'de başlayan iç savaş, dokuz yılı aşkın bir sürede yedi milyondan fazla iç göçmen ve dört milyondan fazla mültecinin yerinden edilmesine yol açmıştır. Türkiye'de yaşayan 3,3 milyondan fazla Suriyelinin büyük çoğunluğu kamp dışında, kentsel alanlarda ikamet etmektedir. Ancak kentler, çeşitlilik, akışkanlık ve karmaşıklık içeren yapıları nedeniyle göçmenler açısından hem fırsatlar hem de kırılabilirlikler barındırmaktadır. Yapısal eşitsizlikler, kaynak kıtlığı, rekabet, sosyal çatışma ve korunma sorunları, özellikle kriz dönemlerinde daha görünür hâle gelmekte ve toplumsal uyumu zorlaştırmaktadır (Brown ve diğ., 2015; İçduygu ve Millet, 2016). Bu nedenle göç araştırmalarında toplumsal uyum kavramı giderek daha merkezî bir önem kazanmaktadır.

Avrupa Konseyi (Concerted Development..., 2005), sosyal adalet hedefi çerçevesinde toplumsal uyumun ölçülmesine yönelik kapsamlı bir metodolojik rehber hazırlamış ve bu rehberde toplumsal uyumu dört temel kapasite üzerinden değerlendirmiştir: Haklara ve temel hizmetlere erişimde eşitlik; çeşitliliğin tanınması ve onurlu yaşam; bireysel özerklik ve kişisel gelişim, katılım ve dâhil olma. Dolayısıyla toplumsal uyum, yalnızca göçmenlerin

ev sahibi topluma uyum sağlaması değil; aynı zamanda ev sahibi toplumun da göçmenlerin varlığını kabul etmesi, farklılıklarla birlikte yaşamayı öğrenmesi ve karşılıklı ilişkilerin güçlenmesiyle mümkün olmaktadır (Ager ve Strang, 2008; Kaya, 2021).

Birlikte Yaşamın Toplumsal Uyum ve Kapsayıcılık Sürecindeki Önemi

Birlikte yaşam, kentte farklı grupların birbirini anlaması, kabullenmesi ve kentsel mekânlarda karşılıklı etkileşimler yoluyla nitelikli bağlar kurmasına dayanan toplumsal bir süreçtir. Bu bağlamda uyum ve kapsayıcılık, yalnızca göçmenlerin yeni topluma adapte olmasını değil, yerel toplumun da farklılıklara açık bir sosyal zemin oluşturmasını gerektiren çift yönlü bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2015). Türkiye’de geçici koruma statüsünde yaşayan Suriyeliler, yerel halkla aynı kentsel mekânları ve mahalleleri paylaşmakta, benzer kaynaklara erişmekte ve çoğu zaman aynı kentsel sorunlarla yüz yüze gelmektedir. Bu ortaklaşan gündelik yaşam pratikleri, Ager ve Strang’ın (2008) “entegrasyon alanları modeli”nde vurgulandığı üzere, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal ilişkiler ve haklara erişim gibi çoklu alanlarda düzenli etkileşimleri zorunlu kılmakta ve uyumu doğrudan kentsel ölçekli koşullara bağımlı hâle getirmektedir.

Ancak farkındalık eksikliği, sınırlı imkânlarla erişim ve kurumsal hazırlıksızlık, uyum sürecini kırılganlaştırmakta; Suriyeliler ile yerel halk arasında gerilimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (İçduygu ve Özçürümez, 2020). Bu gerilimlerin yönetimi ve sürdürülebilir bir birlikte yaşamın tesis edilmesi, bireysel düzeyden kurumsal yapılara uzanan çok katmanlı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Kaya’ya (2021) göre, göçmen toplulukların yerel toplumla birlikte yaşam pratikleri üç düzeyde şekillenir: bireysel-aile-arkadaş ilişkileri; devlet kurumlarıyla ilişkiler; ve sosyoekonomik yapılarla ilişkiler. Bu düzeylerin her birinde sağlıklı ilişkilerin kurulması, bireyin kimliğini özgürce ifade etmesine, saygı ve toplumsal prestij duygularını deneyimlemesine imkân tanır. Buna karşılık, sömürü, dışlanma veya küçümsenme gibi olumsuz deneyimler bu ilişkilerin gelişimini neredeyse imkânsız hâle getirmektedir.

Birlikte yaşam, Suriyelilerin Türkiye’ye uyum sağlamalarından ibaret değildir; aynı zamanda yerel toplumun da Suriyelilerin varlığını kabul ederek eşit koşullarda ortak yaşam pratikleri geliştirmesini gerektirmektedir. Bu

nedenle, temas alanlarının artırılması, yanlış inanışların yapılandırılmış yöntemlerle düzeltilmesi, ayrımcı tutumların dönüştürülmesi ve kapsayıcı sosyal normların güçlendirilmesi önem taşımaktadır (Ager ve Strang, 2008; Cantle, 2012). Bu tür politikalar, toplumlar arası güveni ve dayanışmayı güçlendirerek barışçıl bir birlikte yaşam zemininin oluşmasına katkı sağlar.

Kent mültecilerinin birlikte yaşam deneyimlerinin merkezinde ise kentsel mekânın kendisi yer almaktadır. Lefebvre’in “mekânın toplumsal üretimi” yaklaşımının işaret ettiği üzere mekân, yalnızca fiziksel bir arka plan değil; toplumsal ilişkilerin kurulduğu, müzakere edildiği ve yeniden üretildiği bir toplumsal alandır. Dolayısıyla, mekânın sunduğu olanakları ve sınırlılıkları dikkate almayan politikaların toplumsal uyumu desteklemesi beklenemez. Suriyelilerin mekânla bağ kurmasını kolaylaştıran, kapsayıcı karşılaşma alanları yaratan ve güven ile onurlu yaşam hakkını gözetken hak temelli kentsel politikaların geliştirilmesi bu nedenle elzemdir.

Kentsel Bağlamda Toplumsal Uyum ve Birlikte Yaşamın Sağlanmasında Yerel Aktörler ve Belediyelerin Rolü

Küreselleşme, demokratikleşme ve yerel değerlerin artan önemi, yerel yönetimlerin ülkeler ve yönetim sistemleri içerisindeki konumunu daha görünür ve kritik hâle getirmiştir (Uzun ve Kurt, 2012). Özellikle Türkiye gibi jeostatejik açıdan Doğu-Batı ekseninde merkezî bir konuma sahip ülkelerde, göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla kurulan temasın artacağı öngörülmekte, bu durum da yerel yönetimlerin yeni görev ve sorumluluklar üstlenmesini zorunlu kılmaktadır. Avrupa ülkelerindeki uygulamalara bakıldığında, yabancıların toplumsal uyum süreçlerinde belediyelerin kilit aktörler olduğu görülmektedir. Göç politikalarının sahada karşılık bulabilmesi, farklı kamu politika alanları arasında koordinasyon sağlanmasıyla mümkün olmakta, bu nedenle yerel düzeyde uyumun başarısı kritik önem taşımaktadır (Çakırer Özservet, 2015).

Yerel yönetimler, farklı toplumsal gruplar, göçmenler ve yerel halkın, barış ve uyum içinde bir arada yaşama- larını sağlayacak politika ve uygulamaları geliştirmekle sorumludur. Son on yılda göç ve toplumsal uyumun yönetişiminde, uluslararası ve ulusal aktörlere kıyasla yerel aktörlerin ve belediyelerin daha belirleyici roller üstlendiği görülmektedir (Kaya, 2021). Türkiye bağlamında bu durum, “hemşehri hukuku” kavramıyla açıklanmaktadır.

Hemşehri hukuku, kimlik, sınıf, haklar, görevler ve sorumluluklar temelinde tanımlanan yurttaşlık çerçevesini genişleterek kapsayıcı bir kent yurttaşlığı anlayışı ortaya koymaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. maddesi, kentte yaşayan herkesin hemşehri olduğunu kabul ederek, günlük ihtiyaçların karşılanması ve birlikte yaşamın geliştirilmesini belediyelere görev olarak yüklemektedir. Ancak Kanun'un 14. maddesinde yer alan "hizmetler vatandaşlara sunulur" ifadesi, vatandaş-vatandaş olmayan ayrımı yaratarak çelişkili bir durum ortaya koymaktadır. Bu nedenle göçmenlerin yerel düzeyde sosyal ve siyasal katılımını güvence altına alacak yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır (Kahraman, Şenses ve Aydın, 2019; Kaya, 2021).

Bu çerçevede, Purcell'in (2013) ortaya koyduğu "farklılıkları koruyarak birlikte yaşama" yaklaşımı hatırlatılmalı; göçmenlerin yerel ve ulusal düzeyde sosyal ve siyasal katılımını güvence altına alacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır (Kahraman ve diğ., 2019; Kaya, 2021). Ayrıca, göçle ilgili toplumsal uyum süreçlerinin yalnızca kamu kurumlarıyla sınırlı olmadığı; özel sektör, sivil toplum örgütleri ve yerel toplulukların da bu sürecin önemli dinamikleri arasında yer aldığı unutulmamalıdır (Marconi, 2012).

Türkiye'de son yıllarda ekonomik kriz ve sınırlı kaynaklar nedeniyle, yerel halk ile göçmen toplulukları arasında mekânsal imkânlar üzerinden gerilimler artmıştır. Belediyelerin uluslararası göç karşısında hangi rolleri üstlenmesi gerektiği, mevcut yetkinlikleri ve eksiklikleri değerlendirilerek yeni stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir (Erdoğan, 2016). Bu nedenle, yerel yönetimler başta olmak üzere tüm yerel aktörlerin, sosyal uyumu güçlendiren, kapsayıcılığı teşvik eden ve birlikte yaşamı destekleyen projelere, hak temelli politikalara ve katılımcı hizmetlere öncelik vermesi büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşım, dışlanma ve kutuplaşmayı önleyerek, barışçıl ve adil bir toplumsal uyumun tesis edilmesine katkı sağlayacaktır.

Göç Yönetiminde Toplumsal Uyum ve Adil Birlikte Yaşam İçin Kapsayıcı Kentsel Planlama

Günümüzde kapsayıcılık, her bireyin kendine bir yer bulabildiği mekânlar, haklar ve hizmetler bütünü olarak tanımlanmakta; çeşitliliği ve çoğulculuğu desteklemektedir. Kentsel yaşama bağımsız katılım, fırsat eşitliği ve hizmetlere eşit erişim, toplumsal uyum ve kapsayıcılığın temel koşullarını oluşturmaktadır (UNDESA, 2009).

Uluslararası göç literatürü ve güncel araştırmalar, göçmenlerin kentsel yaşama başarılı biçimde dâhil edilmesi ve kentsel uyumun sağlanması için "kapsayıcı kent" kavramını sıkça vurgulamaktadır. Ancak hem Türkiye'de hem de uluslararası literatürde göçmenlerin kentlerdeki uyum süreçlerinin mekânsal bağlamı yeterince tartışılmamıştır. Özellikle Türkiye'de, göç olgusu mekânsal gelişim planları ve kent planlamasıyla yeterince ilişkilendirilmemekte; göç araştırmalarında ise mekânsallık çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Oysa kitlesel göçlerin yerel etkileri, mekânın önemini ve planlamanın toplumsal uyumu sürdürmedeki rolünü kaçınılmaz biçimde gündeme taşımıştır. Bu nedenle göç yönetimi ve toplumsal uyumun sürekliliği, yalnızca siyasetçiler ve sosyal bilimcilerin değil, aynı zamanda şehir plancılarının da sorumluluk alanı içerisindedir (Özbakır, Yalçın ve Demirtaş-Madran, 2020).

Son çeyrek yüzyılda literatürde kentler, giderek göç olgusuyla birlikte anılmakta ve "adil, eşitlikçi, kapsayıcı kentler" söylemi öne çıkmaktadır. Purcell (2002), Lefebvre'nin (1968) kent hakkı yaklaşımını temel alarak kent sakinlerinin mekânın üretimi ve kullanımına ilişkin siyasal haklarını ve bu çerçevenin adil kent tartışmalarında yarattığı güçlükleri ele alırken; Fainstein (2014) ise mekânsal adalet ve planlama ilişkisini tartışarak adil kent ideallerinin hayata geçirilmesine yönelik ilkeler ve politika önerileri geliştirmiştir. Bu yaklaşımlar, demokrasi, eşitlik ve çeşitlilik ilkelerine dayalı kapsayıcı planlama anlayışıyla birleşerek dezavantajlı grupların yurttaşlık haklarının gözetilmesini vurgulamaktadır. Uluslararası düzeyde de Habitat III Yeni Kentsel Gündem ve IOM ile UCLG-MEWA'nın çalışmaları, göçmenlerin kapsayıcılığını ve kentlere uyumunu doğrudan kentsel planlama ile ilişkilendirmektedir (Karakaya, 2020). Bu bağlamda, kapsayıcı kentleşme ve hak temelli planlama, göçmenlerin toplumsal uyum ve birlikte yaşam süreçlerinde temel araçlar olarak değerlendirilmelidir.

Kentsel Bağlamda Mekân ve Yer Kavramı

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %55'i kentlerde yaşamaktadır ve bu oranın 2050 yılına kadar %70'e ulaşacağı öngörülmektedir (World Population, 2022). Bu eğilim, kentlerin yalnızca ekonomik ve sosyal yaşamın merkezleri değil, aynı zamanda göç ve yerleşim süreçlerinin de temel sahnesi hâline geldiğini göstermektedir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonucunda 10 milyondan fazla insan yerinden edilmiş; 5,8 milyonu komşu

ülkelere ve ötesine sığınmak zorunda kalmıştır. Türkiye, 3,3 milyondan fazla Suriyeliye geçici koruma sağlayarak dünyada en fazla mülteciyi barındıran ülke konumuna gelmiştir. Bu nüfusun yaklaşık %92'si kentsel alanlarda yaşamaktadır; bu da göçmenlerin kentle kurdukları ilişkilerin ve kentsel yerleşim pratiklerinin incelenmesini kritik hâle getirmektedir (Altıok ve Tosun, 2018).

Mülteciler, kamplar yerine kentleri tercih etmektedir; çünkü kentler istihdam, eğitim, sağlık, güvenlik, yaşam kalitesi ve sosyal etkinlikler açısından cazip fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte, kentlerde yaşam, birçok zorluk da barındırmaktadır: temel ihtiyaçlara erişimde güçlükler, dil engeli, hukuki statü belirsizlikleri, entegrasyon sorunları, iş arayışı ve sigortasız/ucuz işgücü olarak sömürü riski, konut maliyetleri, güvenlik kaygıları ve kentsel hizmetlere erişimde engeller bu zorlukların başında gelmektedir (Erdoğan, 2022).

Literatürde farklı disiplinler, mültecilerin kentlerde yaşadığı bu zorlukları ele almış olsa da mekânsal boyutun yani birey-mekân-yer etkileşiminin doğrudan incelendiği çalışmalar oldukça sınırlıdır. Oysa göçmenlerin kentle kurdukları ilişkiyi anlamak için mekân güvenliği, mekân kullanımı, mekânın üretimi, yer oluşturma (emplacement), yerlilik (locality) ve yer bağlılığı (place attachment) gibi kavramların analiz edilmesi gerekmektedir. Bu araştırma, tam da bu noktada, Suriyeli mültecilerin kentteki toplumsal uyum ve birlikte yaşam süreçlerini bu kavramlar çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır.

Kentsel mültecilerin yerleşim desenleri çeşitlilik göstermektedir. Bazıları yoksul yerel halkla birlikte yoğun ya da ayrılmış mahallelerde yaşarken, bazıları ise daha parçalı ve dağınık biçimde toplumun geneline yayılmaktadır. Yaşanılan kentsel bağlam, gündelik pratikler ve mahalle özellikleri, göçmenlerin yerleşme deneyimlerini ve refah düzeylerini doğrudan etkilemektedir. Sommers'ın (1999, s. 214) belirttiği gibi, "Kentlere göç eden mülteciler, özellikle kırılğan bir göçmen grubunu temsil etmektedir." Bu kırılğanlık, göçmenlerin gündelik yaşam deneyimlerinde, mekânla kurdukları ilişkilerde ve kendi kendine yeterlilik düzeylerinde açıkça gözlemlenmektedir.

Dolayısıyla kentlerde mültecilerin yerleşme süreçlerini kavrayabilmek için insan-mekân-yer dinamiklerinin ayrıntılı biçimde analiz edilmesi gereklidir. "Yer" kavramı, bireylerin mekânsal yapılarla etkileşimlerinden doğan deneyimlerin bileşimi olarak ele alınabilmekte ve özü itibarıyla insan etkileşimini gerektirmektedir. Bu bağ-

lamda, göçmenlerin mekânla kurdukları ilişkiler yalnızca fiziksel yerleşimle sınırlı kalmamakta; aidiyet, kimlik, refah ve birlikte yaşam pratikleriyle doğrudan bağlantılı hâle gelmektedir.

Mekânın Toplumsal Üretimi ve Sahiplenilmesi (Edinimi)

Göç, toplumsal yapılarda önemli mekânsal dönüşümlere yol açan çok boyutlu bir süreçtir. Kent mekânının üretiminde kritik bir rol oynamakta; farklı sosyoekonomik grupların kent ortamına katılımını, toplumsal dokuyu, ekonomik yapıyı ve sosyal ilişkileri dönüştürmektedir. Özellikle göçmenlerin kentlerdeki deneyimleri, mekânın yalnızca fiziksel bir varlık olmadığını, toplumsal ilişkiler ve etkileşimler yoluyla sürekli biçimlenen, yeniden üretilen ve dönüştürülen bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır (Purkis, 2018; Labbé, Turner ve Pham, 2022). Bu yaklaşım, Henri Lefebvre'nin (*The Production of Space*, 1974/1991) mekânın toplumsal üretimine ilişkin kuramsal çerçevesiyle örtüşmektedir. Lefebvre, mekân ile toplum arasındaki ilişkinin diyalektik ve karşılıklı bir süreç olduğunu vurgulayarak, ünlü ifadesinde belirttiği üzere "(toplumsal) mekânın, toplumsal bir ürün" olduğunu öne sürer.

Lefebvre'nin mekânın üretimi üzerine düşünceleri, onun "mekânsal üçleme" (spatial triad) modeliyle somutlaşmaktadır: algılanan mekân (perceived space), toplumun fiziksel olarak düzenlediği ve gündelik pratikler yoluyla deneyimlediği mekânı ifade etmektedir; tasarlanan mekân (conceived space), plancılar ve uzmanlar tarafından kurgulanan, ideolojik söylemlerle şekillenen mekândır; yaşanan mekân (lived space) ise gündelik yaşamın pratikleriyle deneyimlenen, sembolik anlamlarla yüklü, bireylerin aidiyet ve sahiplenme süreçlerinde yeniden ürettikleri mekândır (Lefebvre, 1991). Özellikle yaşanan mekân, göçmenlerin toplumsal uyum ve birlikte yaşam süreçlerini anlamada merkezi bir öneme sahiptir.

Kuramsal çerçevenin geliştirilmesinde Edward Soja'nın "üçüncü mekân" (Thirdspace) yaklaşımı da tamamlayıcı bir katkı sunmaktadır. Soja (1996), Lefebvre'nin üçlemesini yeniden yorumlayarak mekânı yalnızca fiziksel ve temsili boyutlarıyla değil, aynı zamanda deneyimsel, akışkan ve çoğul bir toplumsal pratik alanı olarak kavramsallaştırmıştır. "Üçüncü mekân," farklı toplulukların bir araya geldiği, müzakere ettiği, çatıştığı ve yeni aidiyet biçimlerinin ortaya çıktığı hibrit bir alan sunmaktadır. Bu perspektif, göçmenlerin gündelik pratiklerle yerleşik

mekânsal düzenleri nasıl dönüştürdüğünü anlamak için güçlü bir analitik araç oluşturmaktadır.

Michel De Certeau'nun (1984) gündelik hayat pratiklerine odaklanan "taktik ve strateji" ayrımı da göçmenlerin kent mekânıyla kurduğu ilişkileri anlamada önemli bir kavramsal zemin sunmaktadır. De Certeau'ya göre stratejiler, devlet, belediyeler ve planlayıcılar gibi güçlü aktörlerin mekân üzerinde kurdukları kurumsal hâkimiyeti ifade ederken; taktikler, kırılğan ya da dışlanmış grupların (örneğin kent mültecilerinin) bu yapısal sınırlamalar karşısında gündelik yaşamlarını kurmak için geliştirdikleri esnek, yaratıcı ve çoğu zaman geçici uyarlama biçimlerini ifade etmektedir. Bu taktik pratikler, göçmenlerin mekânı yeniden yorumlamalarını, kendilerine ait kılma- larını ve gündelik yaşam üzerinden mekânsal ilişkilerini yeniden kurmalarını mümkün kılmaktadır. Göç bağ- lamında mekânın üretimi, göçmenlerin kent mekânını algılamaları, kullanmaları, dönüştürmeleri ve ona sem- bolik anlamlar yüklemeleriyle gerçekleşmektedir. Bu süreçte mekânın sahiplenilmesi (appropriation of space) kavramı da kritik bir yere sahiptir. Mekânın sahiplenil- mesi, bireylerin yabancı ve bilinmeyen bir mekânı kendi ihtiyaçlarına, değerlerine ve kültürel kimliklerine göre tanıdık, anlamlı ve ait hissettikleri bir yere dönüştürme çabalarını ifade etmektedir (Graumann, 1976; Rioux, Scrima ve Werner, 2017). Bu süreç, göçmenlerin mekânı aktif biçimde kullanmalarını, ona anlam yüklemelerini ve aidiyet ilişkisi kurmalarını içermektedir.

Mekân sahiplenme süreci iki düzeyde gelişebilmektedir: köklülük (rootedness), bireyin mekâna derin ve kalıcı bağlarla bağlanması; geçicilik (transience) ise daha yü- zeyssel ve kısa süreli mekânsal ilişkileri ifade etmektedir (Tuan, 2001). Göç bağlamında yaşanan yerinden edilme deneyimleri, bireylerin yeni mekânlarla köklü ilişkiler kurmasını zorlaştırırken, aynı zamanda travmatik de- neyimlere yol açabilmektedir (Gökdemir, 2019). Bu ne- denle mekân sahiplenilmesi, göçmenlerin hem kültürel kimliklerini koruma hem de yeni toplumsal bağlar gelişt- irme süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır (Horrig- mo, 2012; Arıcı, 2021).

Lefebvre'nin mekânsal üçlemesi, Soja'nın üçüncü mekân kavramsallaştırması ve De Certeau'nun taktik-strateji ay- rımı birlikte ele alındığında, göçmenlerin kent mekânıyla kurdukları çok katmanlı, çoğu zaman gerilimli ve dönüş- türücü ilişkilerin analizi için kapsamlı ve bütüncül bir kuramsal temel sunmaktadır. Bu çalışma, kuramsal yö- nelimini ağırlıklı olarak Lefebvre'nin mekânın toplumsal

üretimi yaklaşımına dayandırmakla birlikte, Soja ve De Certeau'nun kavramsal katkılarını, özellikle göçmenlerin gündelik mekânsal pratiklerini, uyarlama biçimlerini ve mekânsal dönüşüm süreçlerini açıklamada tamamlayıcı bir çerçeve olarak kullanmaktadır.

Bu çerçevede Suriyelilerin Ankara'nın Altındağ ilçesinde- ki yerleşme pratikleri, yalnızca barınma veya fiziksel iskân meselesi olarak değil; mekânın toplumsal üretimi, günde- lik yaşam stratejileri ve mekânın sahiplenilmesi süreçleri üzerinden şekillenen çok boyutlu bir olgu olarak değerklen- dirilmiştir. Göçmenlerin kent mekânını nasıl algıladıkları, nasıl kullandıkları, ona hangi anlamları yükledikleri ve hangi aidiyet biçimlerini geliştirdikleri, toplumsal uyumun ve birlikte yaşamın seyrini doğrudan belirlemektedir.

Sonuç olarak, Suriyelilerin Altındağ'daki mekânsal dene- yimleri, mekânın üretimi, gündelik yaşam stratejileri ve mekânın sahiplenilmesi süreçlerinin keşişiminde ortaya çıkan çok katmanlı ilişkiler ağı içinde değerlendirilmiştir. Lefebvre'nin mekânsal üçlemesi çalışmanın kuramsal eksenini oluşturmaya devam ederken, Soja'nın üçüncü mekân yaklaşımı ve De Certeau'nun taktik-strateji çerçe- veleri, göçmenlerin mekânla kurdukları ilişkilerin görü- nürliğini artırmakta ve araştırma alanını anlamak için tamamlayıcı bir kuramsal derinlik sunmaktadır.

Araştırma Yöntemi: Vaka Analizi Tasarımı

Bu çalışmada, Suriyelilerin toplumsal uyum süreçleri ve birlikte yaşam pratikleri, mekân, mekânsal pratikler, mekânsal planlar ve mekânla kurdukları ilişkiler üzerin- den kapsamlı biçimde incelenmektedir. Çalışma, hak temelli bir yaklaşımı benimseyerek, kentsel bağlamda yerel düzeyde uygulanan ve tüm aktörleri (kendi imkânlarıyla yerleşen Suriyeliler, yerel yönetimler, Sivil Toplum Ku- ruluşları (STK) ve yerel topluluklar) sürece dâhil eden yöntemleri merkeze almaktadır.

Çalışma, konunun çok boyutlu yapısı nedeniyle ve Ankara'nın Altındağ ilçesinde yaşayan Suriyelilerin top- lumsal uyum ve birlikte yaşam süreçlerini, mekânsal pra- tikler ve kentsel dönüşüm dinamikleri üzerinden ince-lemek amacıyla açıklayıcı sıralı karma yöntem (explana- tory sequential mixed methods design) ile yürütülmüştür (Creswell ve Plano Clark, 2007; 2018). Bu yöntem, iki aşamalı (sequential) bir yaklaşımı içermekte; ilk aşamada nicel veriler aracılığıyla genel eğilimler ve ilişkiler ortaya konmakta, ikinci aşamada ise nitel veriler bu bulguları desteklemek, açıklamak ve derinleştirmek amacıyla kul- lanılmaktadır.

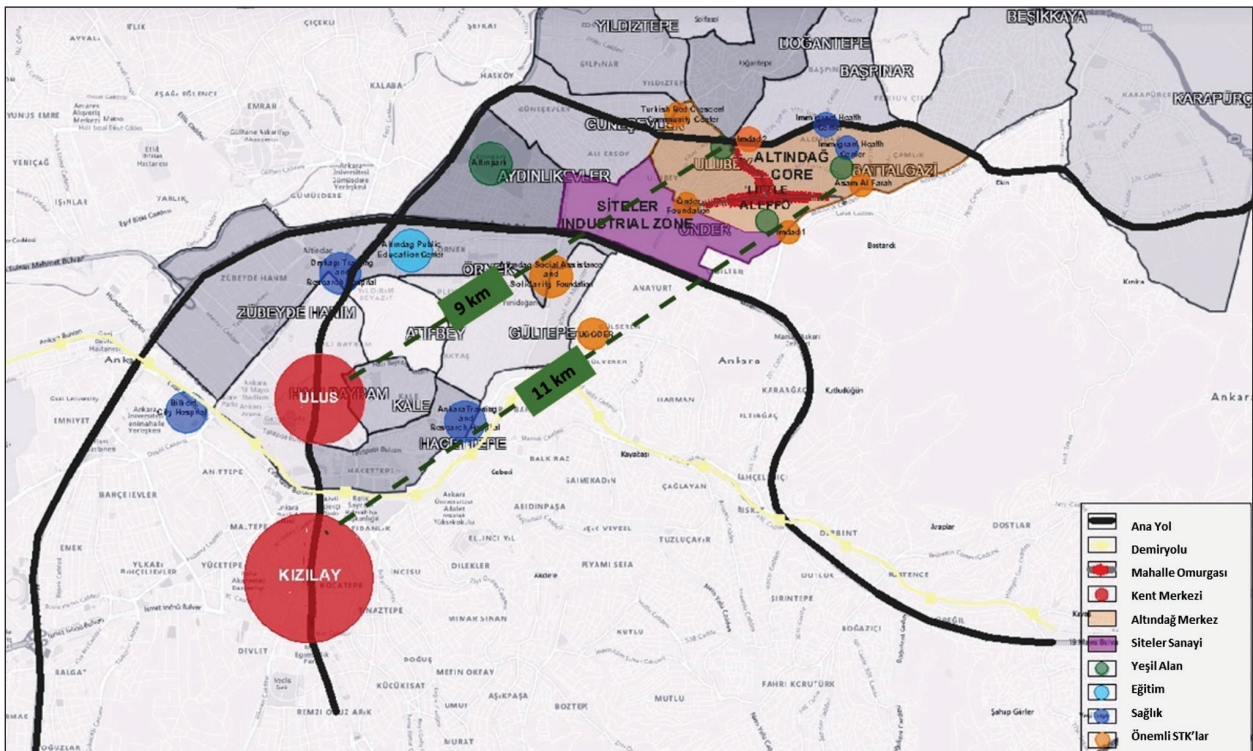
Araştırma, ODTÜ İnsan Araştırmaları Etik Kurulu (İAEK) tarafından 13 Eylül 2022 tarih ve 0467-ODTÜ-İAEK-2022 protokol numarası ile onaylanmıştır.

Araştırma Alanı ve Vaka Analizi

Çalışma alanı olarak Ankara'nın Altındağ ilçesi (özellikle Önder, Ulubey ve Battalgazi mahalleleri) seçilmiştir. Ankara'nın Altındağ ilçesinin vaka analizi amacıyla çalışma alanı olarak seçilmesinin temel nedeni, Suriyeli nüfusun bu bölgede yoğunlaşmasıdır. Bu mekânsal kümelenmenin ardında iş ve barınma olanakları, başkentin kozmopolit yapısı, devlet kurumları ile uluslararası kuruluşların merkezlerinin burada bulunması gibi etkenler yer almaktadır (Şekil 1). İstanbul'un karmaşık yapısına kıyasla daha az değişken barındıran Ankara, aynı zamanda Suriyeliler için daha yaşanabilir bir ölçek sunmaktadır. Altındağ'da özellikle Önder, Ulubey ve Battalgazi mahalleleri düşük kira düzeyleri, Siteler sanayi bölgesine yakınlık ve mevcut sosyal ağların varlığı nedeniyle Suriyeliler açısından cazip hâle gelmiştir. Bu mahallelerde sıralı göç olgusu belirgin biçimde gözlemlenmekte; öncü göçmenler, akraba ve tanıdıklarını da bölgeye

yönlendirmektedir. İlçede yoğunlaşan Suriyeli nüfus, bir yandan mekânsal ayrışma dinamikleri, diğer yandan kentsel dönüşüm baskısı nedeniyle çifte kırılmalık yaşamaktadır. Dolayısıyla Altındağ'daki Suriyelilerin gündelik mekânsal pratiklerini, mekânı üretme ve sahiplenme süreçlerini incelemek; yalnızca bireysel uyum deneyimlerini değil, aynı zamanda toplumsal uyumun, mekânsal adaletin ve birlikte yaşamın koşullarını anlamak açısından kritik önem taşımaktadır.

Araştırma alanı aynı zamanda Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında 6306 sayılı Kanun kapsamında riskli alan ilan edilmiş ve 2013'ten itibaren büyük ölçekli yıkımlar yaşanmıştır. Gecekonduların yıkımı, kira yardımları, yeniden yerleşim süreçleri ve 2022'de başlatılan Mekânsal Yoğunlaşmayla Mücadele (Seyreltme) Projesi, Suriyelilerin mekânsal pratiklerini ve toplumsal uyum süreçlerini doğrudan etkilemiştir (Karagöz, 2024). Bu nedenle araştırma metodolojisi yalnızca anket ve mülakat verilerini değil, aynı zamanda mekânsal planlar, dönüşüm projeleri ve politik belgelerin analizini de kapsamaktadır.

Şekil 1. Araştırma alanı olan Altındağ'ın kavramsal şeması.

Kaynak: Karagöz, 2024, s. 147.

2011 yılından itibaren Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yerleşmeye başladığı Altındağ'ın Ulubey, Önder ve Battalgazi Mahalleleri, günümüzde kentsel dönüşüm sürecinin etkilerini belirgin biçimde yansıtmaktadır. Altındağ Belediyesi tarafından uygulamaya konulan imar planı doğrultusunda bölgede, bazıları 15 kata kadar yükselen yeni konut blokları inşa edilirken, Suriyelilerin ağırlıklı olarak ikamet ettiği gecekonduların bir bölümü hâlen varlığını sürdürmektedir. Yıkımı gerçekleştirilen gecekonduların bulunduğu parsellerde ise boş alanların ortaya çıkması dikkat çekmektedir. Böylece, Şekil 2'de de görüldüğü üzere, yeni konut blokları ile ayakta kalan gecekonduların yan yana varlığı, kentsel dönüşüm sürecinin yarattığı mekânsal çelişkileri ve farklı sosyo-ekonomik grupların eşzamanlı mekânsal deneyimlerini açıkça gözler önüne sermektedir.

Nicel Veri Toplama

Araştırmanın ilk aşamasında anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. 18 yaş üzeri Suriyeliler hedef evren olarak belirlenmiş, yaklaşık 50.000 kişilik nüfus içerisinde 170 anket analize dâhil edilmiştir. Anket formu, sosyodemografik özellikler, dil becerileri, istihdam durumu, barınma koşulları, mekân kullanımı, aidiyet hissi ve toplumsal uyum göstergelerine odaklanmıştır.

Örneklem sürecinde başlangıçta basit tesadüfi örnekleme hedeflenmiş, ancak artan toplumsal gerilimler ve güvenlik endişeleri nedeniyle kartopu (snowball) örnekleme yöntemi de uygulanmıştır. Anketler 15 Ekim-30 Aralık 2022 tarihleri arasında yaklaşık 2,5 aylık bir süreçte gerçekleştirilmiştir. Öncesinde, anket formunu test etmek üzere bir pilot çalışma (bir muhtar, bir işyeri sahibi ve beş Suriyeli katılımcı) yapılmış; elde edilen geri bildirimler doğrultusunda form revize edilmiştir. Anketlerin önemli bir bölümü, Türkçe ve Arapça hâkim iki Suriyeli tercümanın desteğiyle uygulanmış; tercümanların saha deneyimi ve topluluk içindeki güvenilirliği, veri toplama sürecinin güvenilirliğini artırmıştır.

Nitel Veri Toplama

Nicel bulguların ardından gerçekleştirilen nitel aşamada üç temel teknikten yararlanılmıştır. İlk olarak, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Toplam 50 görüşmenin 22'si Suriyeli katılımcılarla, 5'i Türk katılımcılarla ve 23'ü ise yerel aktörlerle (muhtarlar, belediye temsilcileri, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve meslek odaları üyeleri) gerçekleştirilmiştir.² Suriyeli katılımcılar arasında ayrıca doktor, tercüman ve kanaat önderi gibi topluluk içinde aktif roller üstlenen kişiler de yer almıştır. Katılımcılar, nicel araştırmaya katılan kişiler

Şekil 2. Altındağ bölgesindeki yeni konut blokları ve gecekondularının birlikteliği.

Kaynak: Karagöz, 2024, s.164.

2 Bu çalışmada kullanılan "Türk," "Suriyeli," "Türk katılımcılar" ve "Suriyeli katılımcılar" gibi ifadeler, araştırmanın odağı gereği mekânsal pratikleri ve birlikte yaşam dinamiklerini analitik olarak ayırmak amacıyla kullanılmıştır. Çalışma tasarımı, katılımcılar arasındaki etnik, mezhebi veya ideolojik farklılıkların karşılaştırılmasını kapsamamaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü dönemde hem Göç İdaresi Başkanlığı hem de yerel kanaat önderleri, Suriye savaşının mezhep temelli duyarlılıkları nedeniyle mezhebi kimliğe ilişkin soruların etik açıdan sakıncalı olduğunu belirterek bu konunun görüşmelere dâhil edilmemesini talep etmiştir. Bu nedenle alt gruplar arası farklılıklar bu araştırmanın kapsamı dışındadır; ancak gelecekteki çalışmalar için önemli bir araştırma alanı sunmaktadır.

arasından amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Görüşme soruları, göçmenlerin gündelik yaşam rutinleri, mekânsal pratikleri, aidiyet hisleri ve sosyal ilişkilerine odaklanmıştır. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların ayrıntılı listesi Tablo 1'de sunulmaktadır.

İkinci olarak, katılımcı olmayan gözlemler aracılığıyla, çalışma alanında uzun süre kalınarak evler, işyerleri, pazarlar, parklar ve kamusal alanlarda gözlemler yapılmış; Suriyelilerin gündelik mekân kullanımına ilişkin ayrıntılı notlar tutulmuştur. Üçüncü olarak, doküman analizi kapsamında belediyeler, bakanlıklar ve STK'lar tarafından yayımlanan raporlar, imar planları, kentsel dönüşüm belgeleri, politika raporları ve stratejik planlar sistematik biçimde incelenmiştir. Buna ek olarak saha çalışması sırasında toplanan fotoğraflar ve yerel basın haberleri de değerlendirilerek analize dâhil edilmiştir.

Veri Analizi

Nicel veriler, SPSS yazılımı aracılığıyla analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, frekans dağılımları ve çapraz tablolar üzerinden göçmenlerin sosyodemografik profilleri, mekânsal pratikleri ve uyum göstergeleri ortaya konmuştur. Nitel veriler, tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Görüşme kayıtları deşifre edilerek kodlanmış; “mekânsal pratikler,” “aidiyet,” “birlikte yaşam” ve “kırıl-

ganlık” gibi temalar altında sınıflandırılmıştır. Bulgular, nicel verilerle birlikte değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Etik İlkeler ve Sınırlılıklar

Araştırma, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Etik Kurulu onayı ile yürütülmüş olup, tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuş, görüşmeler anonimleştirilmiş ve tüm saha çalışması süreçlerinde zarar vermeme, gönüllülük, mahremiyet ve güvenlik ilkeleri gözetilmiştir. Ancak sahadaki toplumsal ve güvenlik koşulları, etik uygulamaları titizlikle sürdürmeyi aynı zamanda daha karmaşık hâle getirmiştir.

2021 Altındağ olaylarının ardından bölgede artan güvenlik önlemleri, yoğun sivil polis gözetimi ve araştırmacılara yönelik sıkışan kimlik ve izin kontrolleri, veri toplama sürecini doğrudan şekillendiren başlıca etkenler olmuştur. 2022 Temmuz'unda gerçekleştirilen pilot çalışmada, birçok Suriyeli katılımcının resmi süreçlerle ilişkilendirilme kaygısı nedeniyle görüşmeyi reddettiği, temkinli davrandığı ya da yalnızca güven duydukları araçlar üzerinden iletişim kurmaya istekli olduğu gözlemlenmiştir. Bu koşullar altında doğrudan temas yoluyla olasılıklı örnekleme yöntemleri uygulanabilirliğini yitirmiş; katılımcı güvenliğini ve zarar vermeme ilkesini

Tablo 1. Nicel ve Nitel Araştırmaya Dahil Olan Katılımcı Listesi

Anket Yapılan Suriyeliler		Cinsiyet		Toplam		Toplam Suriyeli Nüfus	Suriyelilerin Toplam Nüfusa Oranı	Derinlemesine Görüşme Grubu	Frekans
		Kadın	Erkek	Frekans	Yüzde				
MAHALLE	Ulubey	16	13	29	%17.10	5293	%55.41	Suriyeli Bireyler	22
	Önder	22	10	32	%18.80	3301	%66.85	Türk Bireyler	5
	Battalgazi	12	15	27	%15.90	6706	%16.04		
	Başpınar	7	5	12	%7.10	2838	%12.83	Mahalle Muhtarları	6
	Beşikaya	6	11	17	%10	1616	%4.17		
	Karapürçek	10	10	20	%11.80	1794	%2.09	STK Temsilcileri	8
	Altındağ_diger	4	3	7	%4.10	22846	%10.17		
	Mamak	7	19	26	%15.30	6171	%9.40	Yerel Yönetim Yetkilileri	9
TOPLAM		84	86	170	%100	48961		TOPLAM	50

Kaynak: Karagöz, 2024, s.130.

önceleyen etik bir yaklaşım gereklilik hâline gelmiştir. Bu nedenle çalışma, güven ilişkisine dayalı sosyal ağların belirleyici olduğu kartopu örnekleme yöntemine yönelmiştir. Suriyelilerin yabancılarla doğrudan temas etmeyi riskli görmesi, başlangıç katılımcısına ulaşmanın neredeyse imkânsız hâle gelmesi ve deneyimlerin ancak güven duyulan araçlar üzerinden paylaşılması bu yönelimi kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenlerle, saha araştırmasının ilerleyebilmesi, yerel bağları güçlü bir kanaat önderinin güven ilişkisi kurmaya dayalı desteği sayesinde mümkün olmuştur; katılımcı çeşitliliği büyük ölçüde bu aracının kurduğu güven ortamı üzerinden sağlanmıştır

Çalışmada kullanılan “Türk” ve “Suriyeli” ifadeleri, Altındağ'daki mekânsal pratikleri ve birlikte yaşam dinamiklerini çözümlemek amacıyla kullanılan analitik kategorilerdir. Bununla birlikte, her iki grup da etnik köken, mezhep, siyasal yönelim, sınıfsal konum ve yaşam tarzı bakımından oldukça heterojendir. Örneklem büyüklüğü ve araştırma tasarımı, muhafazakâr-seküler yerel komşular, Kürt mahalle sakinleri veya Suriyeliler arasındaki Arap, Kürt, Türkmen ya da Alevi/Sünni alt grupları arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılmasına imkân vermemektedir. Bu sınırlılığın önemli bir nedeni saha çalışması sürecidir: Göç İdaresi yetkilileri ve yerel kanaat önderleri, Suriye iç savaşının mezhep temelli gerilimlerle ilişkilendirilen hassas yapısı nedeniyle mezhep/etnisite temelli soruların araştırmada yer almamasını özellikle talep etmiş; mahalledeki kırılgan toplumsal ilişkilerin zarar görebileceği konusunda uyarıda bulunmuşlardır. Bu nedenle araştırma, kimlik temelli ayrışmalardan ziyade mekânsal pratiklere, gündelik yaşam deneyimlerine ve etkileşim biçimlerine odaklanmıştır. Bu durum araştırmanın bir sınırlılığı olmakla birlikte, literatür içsel farklılıkların birlikte yaşam pratiklerini etkileyebildiğini göstermektedir (İçduygu ve Millet, 2016; Kaya, 2021). Dolayısıyla gelecekte yapılacak çalışmaların, daha kişisel (intersectional) bir yaklaşım benimseyerek alt grup farklılıklarını ayrıntılı biçimde incelemesi önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma, zorlayıcı saha koşullarına rağmen etik ilkelere sıkı sıkıya bağlı kalmış; katılımcı güvenliğini önceleyen bir yaklaşım izlemiş, veri toplama sürecindeki sınırlılıkları yöntemsel şeffaflık içinde ortaya koyarak bulguların geçerliliğini güçlendirmiştir. Çoklu veri kaynakları, bu sınırlılıklara rağmen çalışmanın güvenilirliğini artırmıştır. Bu sebeple araştırma sonuçları Suriyelilerin toplumsal uyum süreçlerini ve kentsel yurttaşlık

bağlamında nasıl bir konum edindiklerini tüm gerçekliğiyle ortaya koyarak hak temelli ve kapsayıcı planlar ve kent politikaları geliştirilmesi için güçlü bir zemin sunmaktadır.

Araştırma Bulguları

Bu araştırmada saha çalışmasından elde edilen veriler demografik bilgilerden sonra toplumsal uyum ve adaptasyon, mekânın üretimi ve sahiplenilmesi, toplumsal uyum ve birlikte yaşam süreçlerinde yerel aktörlerin rolü olmak üzere üç temel kategori çerçevesinde analiz edilmiştir.

Tablo 2’de, ankete katılan Suriyelilerin demografik özellikleri sunulmaktadır. Araştırma sürecinde katılımcılar arasında cinsiyet dengesine özel önem verilmiş; bu doğrultuda anketlerin %49,4’ü kadınlara, %50,6’sı ise erkeklerle uygulanarak dengeli bir dağılım sağlanmıştır. Bununla birlikte, cinsiyete bağlı olarak anketlerin gerçekleştirildiği mekânlarda belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Suriyeli kadınların iş gücüne sınırlı katılımı ve toplumsal rollerinden kaynaklanan sosyolojik dinamikler nedeniyle kadın katılımcıların büyük çoğunluğu (%74) evlerinde görüşülmüştür. Erkek katılımcılar ise ağırlıklı olarak işyerlerinde (%78) ankete katılmıştır. Bu farklılık, kadınların %71’inin herhangi bir işte çalışmıyor olması, buna karşılık erkeklerin %91’inin iş gücü piyasasında aktif olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca, dil becerileri açısından da dikkat çekici bir ayrışma gözlemlenmektedir; erkeklerin %49’u Türkçe bildiğini ifade ederken bu oran kadınlarda yalnızca %23’te kalmıştır.

Bu tablo, Suriyeli erkeklerin daha çok kamusal alanlarda ve iş yaşamında görünür olduklarını, kadınların ise ev içi rollerle sınırlanarak özel alanda yoğunlaştıklarını ortaya koymaktadır. Dil becerilerindeki cinsiyet temelli farklılık, kadınların kamusal hizmetlere erişiminde, sosyal ağ kurma kapasitelerinde ve uyum süreçlerinde ek engeller yaratarak kırılganlıklarını artırmaktadır. Dolayısıyla cinsiyet, sadece ekonomik katılımı değil, aynı zamanda Suriyelilerin kentsel mekânla kurdukları ilişkiyi, gündelik yaşam pratiklerini ve toplumsal uyum koşullarını belirleyen kritik bir değişken olarak öne çıkmaktadır.

Toplumsal Uyum ve Adaptasyon

Araştırmada katılımcıların kendi algıları üzerinden uyum düzeylerini değerlendirmek amacıyla, “Uyum sağladığımı düşünüyorum” ifadesine mikro, mezo ve makro ölçeklerde katılım dereceleri sorulmuştur. Bulgulara göre, katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye’ye (%80), Ankara’ya

Tablo 2. Ankete Katılan Suriyelilerin Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %
Cinsiyet	Dağılım	84	%49.40	86	%50.60
Anket Yeri	Konut	62	%74	10	%12
	İşyeri	11	%13	67	%78
	Açık alan	11	%13	9	%10
Yaş	18-24	9	%11	17	%20
	25-34	31	%37	28	%33
	35-44	17	%20	21	%24
	45-54	21	%25	6	%7
	55-64	5	%6	11	%13
	65+	1	%1	3	%3
Medeni Durum	Evli	69	%82	60	%70
	Bekâr	7	%8	24	%28
	Boşanmış	4	%5	2	%2
	Dul	4	%5	0	%0
Çocuk Sayısı	Çocuksuz	8	%9	27	%31
	1-2 çocuk	21	%25	19	%22
	3-5 çocuk	40	%48	31	%36
	6+ çocuk	15	%18	9	%11
Eğitim	Okuryazar	9	%11	5	%6
	İlkokul	26	%31	12	%14
	Ortaokul	25	%30	40	%47
	Lise	16	%19	21	%24
	Lisans+	8	%9	8	%9
Çalışıyor		18	%21	78	%91
Çalışmıyor		66	%79	8	%9

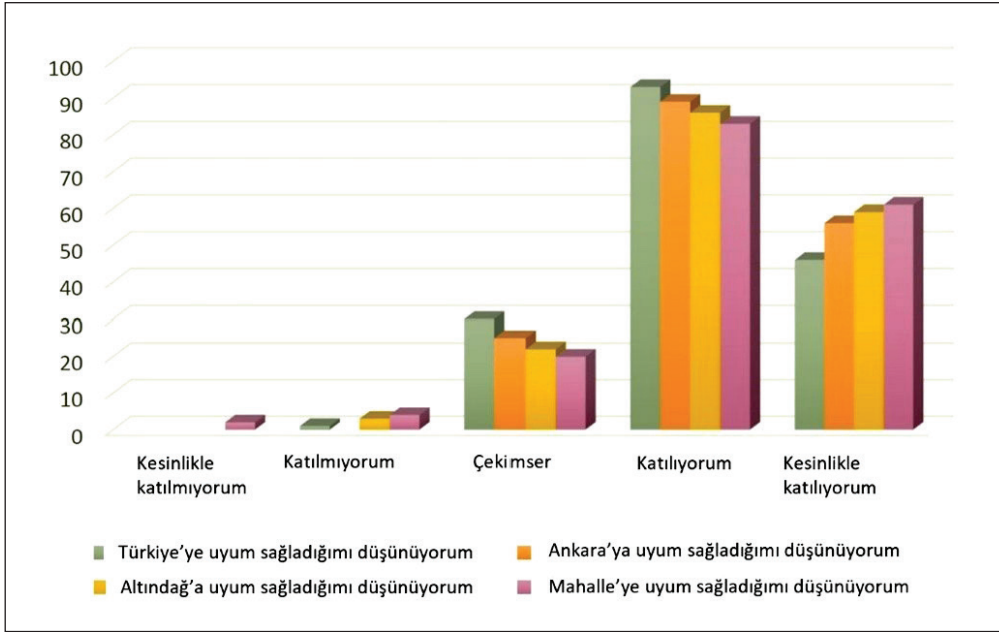
Kaynak: Karagöz, 2024, s. 200.

(%85), yaşadıkları ilçeye (%85) ve mahalleye (%85) uyum sağladıklarını ifade etmiştir. Özellikle mahalle ölçeğinde %36'sı “kesinlikle katılıyorum,” %49'u ise “katılıyorum” yanıtı vererek gündelik yaşam pratikleri düzeyinde daha yüksek bir aidiyet geliştirdiklerini ortaya koymuştur (Şekil 3). Bu durum, uyumun kademeli olarak mikro ölçeklerde daha güçlü hissedildiğine işaret etmektedir.

Uyum süreci yalnızca Suriyelilerin bireysel algılarıyla sınırlı değildir; yerel aktörlerin görüşleri de toplumsal uyumun çok katmanlı yapısını gözler önüne sermektedir. Suriyeli kanaat önderlerinden biri, “Dil en büyük

engel, Türkçe öğrenilirse birçok sorun aşılabılır,” diyerek (S19-Suriyeli Kanaat Önderi, Kadın) dil becerilerinin toplumsal uyum için belirleyici bir unsur olduğunu vurgulamıştır. Nitekim, araştırma verileri de kadınların yalnızca %23'ünün, erkeklerin ise %49'unun Türkçe bildiğini göstermektedir. Bu farklılık, kadınların hem iş gücü piyasasında hem de kamusal alanda daha sınırlı bir görünürlüğe sahip olmalarına yol açmakta; toplumsal uyum süreçlerinde ek kırılğanlıklar yaratmaktadır.

Kanaat önderlerinin vurguladığı bir diğer husus ise uyumun tek yönlü bir süreç olmadığıdır. Bir görüşmeci,

Şekil 3. Katılımcıların toplumsal uyum ve adaptasyona ilişkin görüşleri.

Kaynak: Karagöz, 2024, s. 313.

“Uyum karşılıklı bir süreçtir, sadece Suriyelilerin değil ev sahibi toplumun da birlikte yaşam kapasitesinin geliştirilmesi gerekir” (S20-Suriyeli Kanaat Önderi, Erkek) diyerek bu noktaya dikkat çekmiştir. Türk katılımcılar da benzer şekilde Suriyelilerin uyum konusunda önemli mesafe kaydettiğini belirtmiş; Suriyeli komşusu olan bir mahalle sakini, “Suriyeliler artık bizden ayırt edilemez hâle geldiler. Eskiden Suriyelileri kolayca tanıyabiliyordum, ama şimdi bu mümkün değil” (Kadın, Türk) sözleriyle bu gözlemi pekiştirmiştir.

Bununla birlikte, uyum süreci kırılgan bir yapıya sahiptir ve yaşanan toplumsal olaylar bu süreci olumsuz etkileyebilmektedir. Altındağ’da yaşanan olayların ardından, bazı Suriyelilerde içe kapanma ve çekilme eğiliminin arttığı ifade edilmiştir. Görüşme yapılan mahalle muhtarlarından biri de bu durumu, “Farklı bir kültürden geliyorlar; kendi kimliklerini korumaları önemli ama aynı zamanda artık bizim alışkanlıklarımızı da daha çok benimsiyorlar” (Başpınar Mahalle Muhtarı) sözleriyle değerlendirmiştir. Bu tür gözlemler, kültürel farklılıkların uyum sürecinde hem zorluk hem de çeşitlilik yaratabileceğini ortaya koymaktadır.

Sivil toplum kuruluşları ve belediye temsilcileri ise toplumsal uyumun kurumsal düzeyde desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Gençlik Merkezi yetkilisi görüşme esnasında “Başlan-

gıta ciddi bir direnç vardı, ama şimdi kulüpler, eğitimler, geziler sayesinde bu direnci büyük ölçüde aştık” sözleriyle sosyal uyum projelerinin etkisini öne çıkarmıştır. Bu tür faaliyetler yalnızca Suriyeliler için değil, ev sahibi toplum için de ön yargıların azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Suriyeliler kendi beyanlarına göre büyük ölçüde uyum sağladıklarını düşünmekte; ancak dil bariyerleri, toplumsal cinsiyet farklılıkları ve dönemsel toplumsal gerilimler sürecin kırılganlığını sürdürmektedir. Erdoğan’ın (2022) “kendiliğinden uyum (self-integration)” kavramsallaştırması da bu tabloyu desteklemekte; Suriyelilerin uyuma yönelik olumlu tutumlarının yanı sıra artan dışlanma deneyimlerinin ve geleceğe dair azalan umutların uyum sürecini sınırlandıran unsurlar olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, uyum ve toplumsal kaynaşma süreci ilerleme kaydetmekle birlikte kırılgan ve geriye dönüşlere açık bir nitelik taşımaktadır.

Mekânın Üretimi ve Sahiplenilmesi

Göçün yarattığı keskin mekânsal kopuş, aidiyet ve bağların zedelenmesine yol açmakta; yeni yerleşilen mekânlarda bu aidiyeti yeniden kurma çabası çoğu zaman travmatik bir sürece dönüşmektedir (Gökdemir, 2019). Bu nedenle mekânın üretimi ve mekânın sahiplenilmesi kavramları, göç, toplumsal uyum ve birlikte yaşam çalışmalarında kritik bir öneme sahiptir. Nitekim

mekân ile kullanıcıları arasında dinamik bir etkileşim söz konusudur ve bu etkileşim sağlıklı biçimde kurulduğunda, mekân hem üretilmekte hem de sahiplenilmektedir (Tavşan ve Kalemci Topcu, 2021). Bu bağlamda araştırmada Suriyelilerin yerel halk ile etkileşimleri, geleneklerini, ritüellerini ve gündelik rutinlerini sürdürme kapasiteleri, yaşadıkları mekânları kültürel alışkanlıklarına uyarlama biçimleri ve gündelik yaşam aktivitelerini sürdürebilme imkânları analiz edilmiştir.

Yerel Halk ile İletişim ve Etkileşim

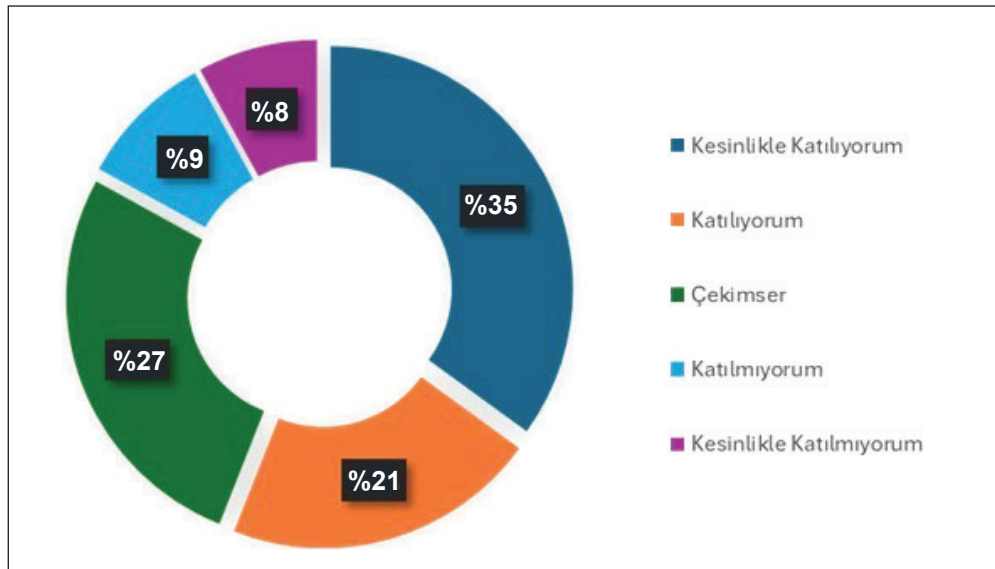
Mekânın üretimi ve sahiplenilmesi sürecinde yerel halkla kurulan etkileşimler belirleyici bir rol oynamaktadır. Katılımcılara yöneltilen “Yerel halk veya komşularla iletişimim ve etkileşimim vardır” ifadesine katılım durumları sorulduğunda verilen yanıtlar incelendiğinde, %56’sının (21% katılıyorum, 35% kesinlikle katılıyorum) bu ifadeye olumlu yanıt verdiği görülmüştür (Şekil 4). Bu oran, güçlü komşuluk ilişkilerinin varlığını işaret etmektedir.

Derinlemesine görüşmelerde olumlu deneyimler öne çıkmıştır. Bazı Suriyeli katılımcılar, Türk komşularının ev kurmalarına, eşyalarını tamamlamalarına ve iş bulmalarına yardımcı olduğunu aktarmış; diğerleri ise yemek paylaşımı, selamlaşma ve günlük dayanışma üzerinden kurulan iyi ilişkileri vurgulamıştır: “Yerel halk bizi çok destekledi, ikinci el eşyalar verdiler, evimizi kurmamıza yardım ettiler, iş bulmamda destek oldular.” (S1-Suriyeli İşçi, Erkek). “Komşularımla ilişkilerim hep çok iyiydi, ye-

mek yaptığımda paylaştım, hiçbir sorun yaşamadım.” (S9-Suriyeli Ev hanımı, Kadın). “Apartmanda 7-8 Suriyeli aile yaşıyoruz, Türk komşularımız bize çok sevgi gösteriyor, biz de onlara aynı şekilde.” (S7-Suriyeli Avukat ve İşçi, Erkek).

Katılımcıların yaklaşık %17’si iletişim ve etkileşim düzeyine ilişkin olumsuz ya da nötr yanıtlar vermiştir. Bu gruptaki katılımcılar, çoğunlukla dil bariyeri, toplumsal mesafe veya güvensizlik gibi nedenlerle yakın komşuluk ilişkileri kuramadıklarını belirtmişlerdir. Bir kadın katılımcı, “Türklerle komşuluk ilişkimiz yok, hiç görüşmüyoruz. Oğlum aynı binada oturuyordu ama komşular sürekli polise şikâyet edince evden çıkarılmak zorunda kaldı.” sözleriyle yaşadığı olumsuz deneyimi aktarmıştır (S2-Suriyeli Ev hanımı, Kadın). Benzer biçimde bir başka katılımcı da “Türkçe bilmediğim için komşularımla eşim sadece selamlaşıyor, yakın dostluk kuramadık.” ifadesiyle dil yetersizliğinin sosyal ilişkileri kısıtlayıcı etkisine dikkat çekmiştir (S10-Suriyeli İşçi, Erkek).

Ayrıca %27’lik bir kesim kararsız kalmıştır. Bu grubun öyküleri, başlangıçta olumlu olan ilişkilerin zamanla zayıfladığına işaret etmektedir. Bunun nedenleri arasında siyasal söylemler, seçim dönemlerinde yükselen göçmen karşıtı propaganda ve toplumsal gerilimler öne çıkmıştır: “İlk geldiğimizde çok yardımseverlerdi, ama zamanla durum değişti. Aslında değişen halk değil, siyaset oldu.” (S17-Suriyeli Tercüman, Erkek). “Komşular dostça ama ben işten sonra evime kapanıyorum, yabancı olduğum için

Şekil 4.
Katılımcıların Türkiye’de yerel halk ile etkileşim ve iletişimlerine ilişkin görüşlerinin dağılımı.
Kaynak: Karagöz, 2024, s. 318.

dışarıda sorun yaşamaktan korkuyorum.” (S15-Suriyeli İşçi-Erkek).

Türk katılımcılarla yapılan görüşmeler ise daha nüanslı bir tablo ortaya koymaktadır. Yakın bağlar kuranlar, Suriyelilerle ortak iş kurduklarını, çocuklarının arkadaşlık geliştirdiğini ve sosyal ilişkilerinin güçlü olduğunu ifade etmiştir: “Suriye’den gelen Ahmed ile mobilya işinde ortak olduk, ailelerimiz de görüşüyor, artık tek bir büyük aile gibiyiz.” (T1-Suriyeli iş ortağı olan Türk, Kadın). “Ömer bizimle çalışmaya başladığından beri kardeşim gibidir. Aramızda din, dil, ırk farkı yok.” (T2-Suriyeli Çalışanı olan Türk Patron, Erkek).

Başlangıçta kalabalık Suriyeli varlığından kaygı duyan bazı Türkler, zamanla güven ilişkisi geliştirdiklerini, yardımlaşma yoluyla güçlü bağlar kurduklarını aktarmıştır (T4-Göçmen Sağlık Merkezinde Çalışan Türk Hemşire, Kadın).

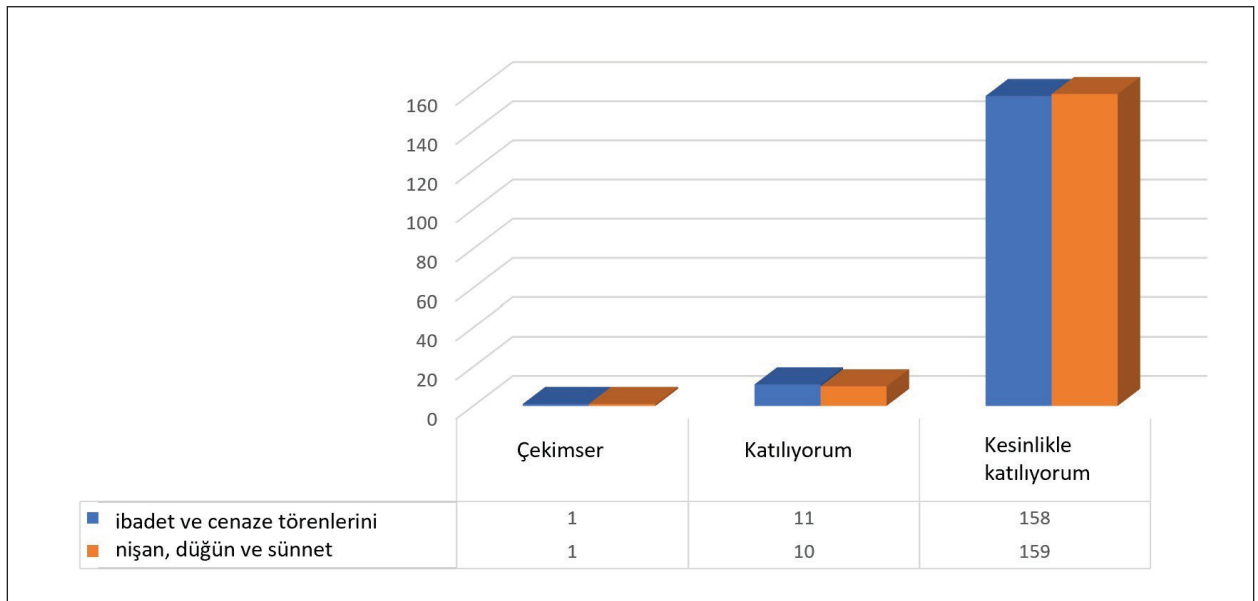
Genel olarak bulgular, özellikle Önder, Ulubey ve Battalgazi mahallelerinde yaşayan Suriyelilerin iletişim konusunda daha fazla kararsızlık veya olumsuz deneyim bildirdiğini göstermektedir. Bu durum, 2021 olaylarının ardından ilişkilerin zedelenmesiyle bağlantılıdır. Buna karşılık, yakın etkileşim kuran Türkler ve Suriyeliler arasındaki bağların güçlü ve kalıcı olduğu, olumsuz gelişmelerden daha az etkilendiği görülmektedir. Sonuç olarak,

mekânın üretimi ve sahiplenilmesi süreci, yalnızca Suriyelilerin kendi kültürel pratiklerini sürdürmeleriyle değil, aynı zamanda yerel halkla kurulan ilişkiler ve bu ilişkilerin niteliğiyle şekillenmektedir. Yakınlık ve karşılıklı dayanışma bağlarını geliştiren örnekler, mekân sahiplenme sürecini güçlendirirken; dil bariyerleri, önyargılar ve siyasal gerilimler bu süreci kırılan hâle getirmektedir.

Geleneklerini, Beslenme ve Giyim Alışkanlıklarını Sürdürme Kapasiteleri

Göçmenlerin yeni bir mekâna yerleşme sürecinde, gündelik yaşamın kültürel sürekliliğini sağlayabilme düzeyi, mekânın sahiplenilmesi, aidiyet ve uyum inşası açısından belirleyici bir göstergedir. Araştırmada katılımcıların ibadet, cenaze, düğün, nişan ve sünnet gibi törenleri sürdürme durumları, beslenme alışkanlıkları, giyim tercihleri, yaşadıkları mekânlarda fiziksel değişiklik yapabilme kapasiteleri ve yerel ürünlere erişimleri ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir.

Araştırmada ritüelleri ve dinî-kültürel törenleri devam ettirebilme de göçmenlerin uyum ve birlikte yaşam süreçlerinde belirleyici bir gösterge olarak ele alınmıştır. Katılımcıların %93’ü “ibadet ve cenaze törenlerini Türkiye’de kolaylıkla sürdürebildiklerini” belirtmiş, yalnızca %1’i kararsız kalmıştır. Benzer şekilde nişan, düğün ve sünnet gibi kutlamalar için de %93 “kesinlikle katılıyo-

Şekil 5. Katılımcıların Türkiye’ye geldikten sonra ritüellerinin devamlılığına ilişkin görüşlerinin dağılımı.

Kaynak: Karagöz, 2024, s.322.

rum” yanıtı verilmiştir (Şekil 5). Bu sonuç, Suriyelilerin dinî ve kültürel ritüellerini Türkiye’de büyük ölçüde sorsuz biçimde devam ettirebildiğini göstermektedir. Bu kolaylığın ardında, ortak dinî inançlar, benzer kültürel normlar ve Türkiye’nin toplumsal çokkültürlülüğe yatkın yapısı bulunmaktadır.

Beslenme alışkanlıklarını sürdürülebilirlik de araştırmada göçmenlerin uyum ve birlikte yaşam süreçlerinde belirleyici bir gösterge olarak ele alınmıştır. Beslenme pratiklerinin sürdürülmesi konusunda daha karmaşık bir tablo ortaya çıkmıştır. Katılımcıların yalnızca %30’u alışkanlıklarını sürdürdüğünü belirtirken, %67’si “ne katılıyorum ne katılmıyorum” diyerek kararsız kalmıştır (Şekil 6).

Derinlemesine görüşmeler, bu durumun gıda teminindeki zorluklardan değil, gündelik yaşam döngüsü, çalışma saatleri ve kültürel alışkanlık farklılıklarından kaynaklandığını ortaya koymuştur: “Suriye’de kahvaltıyı öğlen yapardık, akşam ise hafif geçirdi. Türkiye’de öğlen yemeği 12’de. Çalışma saatleri de farklı olduğu için yemek düzenimiz değişti.” (S8-Suriyeli İnşaat İşçisi, Erkek). “Eskiden kahvaltı ailecek yapıldı, şimdi iş yoğunluğu nedeniyle akşam yemeği en önemli öğün oldu. Akşam sonrası kahve içip sohbet etme kültürü de kayboldu.” (S19-Kanaat Önderi, Kadın).

Dolayısıyla, Suriyelilerin beslenme alışkanlıklarında zamansal uyum zorunluluğu, kültürel sürekliliği kısmen sekteye uğratmaktadır.

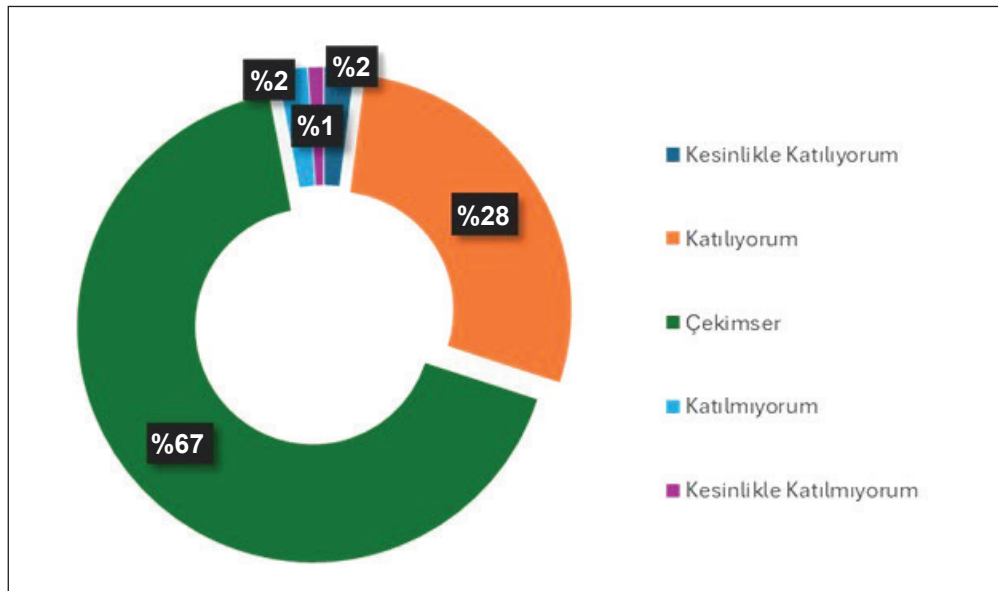
Giyim tarzlarını sürdürülebilirlik açısından incelendiğinde ise katılımcıların %95’i, giyim tarzlarını Türkiye’de sürdürdüklerini belirtmiştir. Ancak bu noktada kültürel uyum ve toplumsal algı önemli bir rol oynamaktadır. Bazı kadınlar, Türkiye’de daha modern giyim tarzına yönelerek rahatladıklarını ifade etmiştir: “Suriye’de abaya giyerdik, burada pantolon giymeye başladım, çok daha rahat hissediyorum. Burka giyenlere olumsuz bakış olabiliyor, ben bu şekilde sorun yaşamadım.” (S13-Suriyeli Ev hanımı, Kadın).

Türk katılımcılar da benzer gözlemler paylaşmış, özellikle burka ve çarşaf gibi kıyafetlerin toplumda önyargılara maruz kaldığını vurgulamışlardır. Bu bulgular, Suriyelilerin giyim alışkanlıklarında kısmi dönüşüm ve uyum stratejileri geliştirdiğini göstermektedir.

Mekânların Fiziksel Dönüşümü ve Mekânsal Uyarlamalar

Mekânların Fiziksel Dönüşümü ve Tabelalar da mekân üretimini ve sahiplenilmesini somut olarak gösteren en önemli göstergelerden biri olarak incelenmiştir. Katılımcıların %98’i yaşadıkları mekânlarda fiziksel değişiklik yapamadıklarını ifade etmiştir. Buna rağmen, saha gözlemleri ve pilot görüşmeler Suriyelilerin işyeri tabelaları ve konut cepheleri üzerinden mekânsal aidiyetlerini görünür kıldıklarını ortaya koymaktadır.

2019’da yapılan gözlemlerde, Şehit Rafet Sever ve Selçuk Caddesi’nde dükkanların neredeyse tamamı Arapça ta-

Şekil 6.
Katılımcıların Türkiye’ye geldikten sonra beslenme alışkanlıklarının devamlılığına ilişkin görüşlerinin dağılımı.
Kaynak: Karagöz, 2024, s. 323.

belalarla faaliyet göstermektedir. Ancak 2021'deki Altındağ olaylarının ardından belediyeler tabela standartları uygulamış ve Arapça tabelaların Türkçeye çevrilmesini zorunlu hâle getirmiştir (Şekil 7A ve 7B). 2022'deki saha çalışmasında, tabelaların büyük ölçüde Türkçeye dönüştürüldüğü gözlemlenmiştir. *"Arapça tabelalara müdahale 2016'dan sonra başladı. 2021 olaylarından sonra tamamen yasaklandı. Ama insanlar yine birbirlerini tanıyor, dükkânlar aynı işlevi görüyor."* (S19- Suriyeli Kanaat Önderi, Kadın). *"Arapça tabelalar arttıkça Türkler şikâyet etmeye başladı. İngilizce veya Rusça tabelaya sorun yok ama Arapça olunca rahatsızlık çıkıyor."* (S20- Suriyeli Kanaat Önderi, Erkek).

Bunun yanı sıra bazı Suriyeli ailelerin evlerine Türk bayrakları astıkları görülmüştür. Bu pratik, hem korunma hem de sembolik uyum stratejisi olarak yorumlanmaktadır.

Yerleşim alanlarında gözlemlenen en belirgin mekânsal üretim ve sahiplenme pratiklerinden biri, balkonların dönüştürülmesidir. Suriyeli haneler balkonlarını kumaş, ahşap pano ya da branda gibi düşük maliyetli ve sökülebilir malzemelerle kapatarak yarı-özel/yarı-kamusal nitelikte yeni mekânlar üretmektedir (Şekil 8A ve 8B). Saha gözlemleri, bu dönüşümlerin mahremiyet ihtiyacını karşılama, iklimsel konfor yaratma, ekonomik kısıtlar içinde esnek çözümler üretme ve Suriye'deki avlu/sofa kültürü-

Şekil 7A ve 7B. Altındağ'da Ulubey Mahallesi'nde Suriyelilere ait işyerlerinden tabela örnekleri.

Kaynak: Karagöz, 2024, s. 326.

Şekil 8A ve 8B. Altındağ'da Suriyelilerin yoğunlaştığı mahallelerde konut cephelerinde mekânın üretilmesi ve sahiplenilmesine dair örnekler.

Kaynak: Karagöz, 2024, s. 328.

nü apartman yaşamına uyarlama gibi birbiriyle kesişen motivasyonlara dayandığını göstermektedir (Temel ve Kahraman, 2019). Kiracılık nedeniyle kalıcı müdahalelerden kaçınılırken, sökölüp takılabilir çözümler tercih edilmekte, bu da anketlerdeki “fiziksel değişiklik yapmıyorum” cevabı ile sahadaki fiili dönüşümler arasındaki çelişkiyi açıklamaktadır.

Balkonlar, Lefebvre'nin üçlemesiyle okunduğunda algılanan mekânda somut bir kabuk, tasarlanan mekânda yönetmelik ve estetik normların tartışma alanı, yaşanan mekânda ise gündelik hayatın yeniden üretildiği eşik mekânlar olarak işlev görmektedir. Özellikle kadınlar için bu alanlar, Altındağ olayları sonrası azalan kamusal görünürlüğün telafisi olarak güvenli sosyalleşme adacıklarına dönüşmüştür. Sosyal sermaye açısından bakıldığında, balkonlar zayıf bağların (weak ties) korunmasına, karşılıklılık ve güven üretimine aracılık etmektedir. Yarı görünür bir sosyalleşme biçimi olarak “pencere-balkon sohbetleri,” dil bariyerinin yüksek olduğu hanelerde dahi selamlaşma, hal-hatır sorma gibi düşük eşikli temasları mümkün kılar; bu da yerel gerilimlerin arttığı dönemlerde temasın kopmamasını sağlar. Böylece balkon, yalnızca mahremiyeti tahkim eden bir kabuk değil, aynı zamanda birlikte yaşamın mikro-altyapısı hâline gelir.

Ayrıca balkonlar, yalnızca mahremiyet sağlayan bir kabuk değil; çocukların oyun alanı, ev içi üretim ve depolama mekânı, aile ve komşuluk etkileşiminin uzamı hâline gelmiştir. Bu pratikler, Suriye'deki avlu/sofa kültürünün apartman düzeninde yeniden üretilmiş biçimidir. Bö-

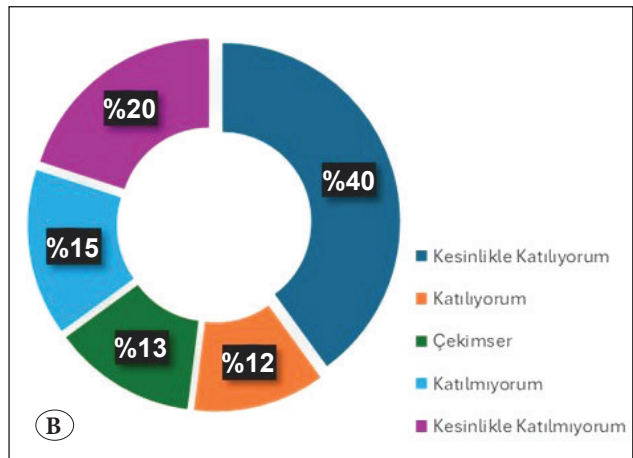
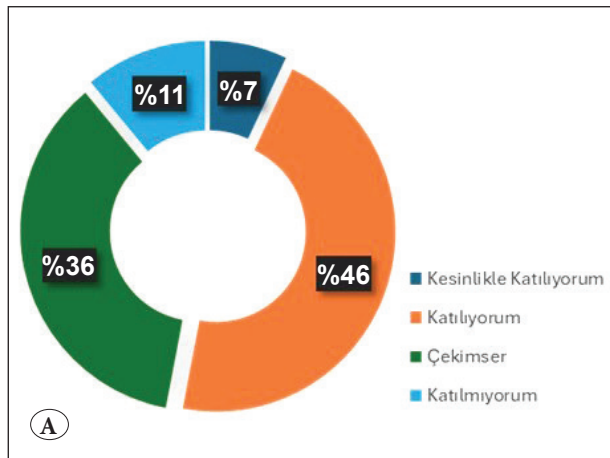
lece balkon, hem aidiyetin yeniden kurulmasına hem de birlikte yaşamın mikro-altyapısına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, balkon pratikleri “estetik sapma” olarak değil, yer oluşturma (emplacement) ve toplumsal uyumun küçük ölçekli araçları olarak değerlendirilmelidir. Belediyelerin mahremiyeti ve güvenliği gözeten rehberler geliştirmesi, bu uyum pratiklerini destekleyebilir. Böylece Suriyelilerin gündelik mekânsal taktikleri, mekânın toplumsal üretimi ve birlikte yaşamın güçlendirilmesi için planlama ve yönetişime somut girdiler sunabilir.

Gündelik Yaşam ve Alışveriş Pratikleri

Günlük yaşam ve alışveriş pratikleri incelendiğinde ise katılımcıların %53'ü günlük yaşamlarını büyük ölçüde sürdürebildiklerini belirtirken, %36'sı kararsız, %11'i ise olumsuz yanıt vermiştir (Şekil 9A). Çalışma saatlerinin uzunluğu, aile ile geçirilen zamanı azaltmıştır: “Suriye’de aileyle geçirilen özel günler vardı, burada sürekli çalışıyordum. Sosyalleşme daha çok işyerinde oluyor.” (S7-Suriyeli Avukat & İşçi, Erkek). “Suriye’de okula gidiyordum, burada çalışmak zorunda kaldım. Hayatımda en büyük değişim bu oldu.” (S8-Suriyeli İnşaat İşçisi, Erkek). Buna rağmen, bazı kadın katılımcılar Türkiye’ye geldikten sonra daha fazla özgürlük ve rahatlama hissettiklerini belirtmiştir: “Suriye’de tek başıma dışarı çıkamıyordum, burada kimse karışmıyor, daha rahatım.” (S9- Suriyeli Ev hanımı, Kadın).

Mahallelerde Suriye’ye özgü ürünler satan dükkânların varlığı ise göçmenlerin uyum ve kültürel süreklilik sü-

Şekil 9A ve 9B. Katılımcıların Türkiye’de gündelik yaşamlarını sürdürme deneyimleri ve yerel/yöresel ürünlere erişebilme durumu.

Kaynak: Karagöz, 2024, s. 329-333.

reçlerinde belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların %64'ü yaşadıkları mahallede bu tür dükkânların bulunduğunu belirtirken, toplamda %52'si yerel/yöresel ürünlere erişebildiğini ifade etmiştir (Şekil 9B). Yerel ürünlere erişim, göçmenlerin kültürel sürekliliklerini korumalarında, aidiyet geliştirmelerinde ve gündelik yaşam konforlarını artırmalarında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bulgular, yerel ve bölgesel dükkânlara erişim konusundaki memnuniyetin, söz konusu dükkânların mahallelerde fiilen bulunma durumu ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle tanınmış ürünlere ve alışılmış tüketim kalıplarına erişim, göçmen toplulukların gündelik yaşamlarında aidiyet, konfor ve refah hissini güçlendiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, yerel ve bölgesel ürünlere erişim imkânları yalnızca ekonomik açıdan değil, aynı zamanda kültürel uyum ve toplumsal iyi oluş bakımında da kritik bir rol üstlenmektedir.

Mekânın Üretimi Bulgularının Lefebvre'nin Mekânsal Üçlemesi Kapsamında Değerlendirilmesi

Araştırma, son aşamada Suriyelilerin mekân edinme, üretme ve sahiplenme pratiklerini Lefebvre'nin mekânsal üçlemesi çerçevesinde incelemiştir. Bulgular, zorunlu göçün beraberinde getirdiği mekânsal kopuşun aidiyet kurmayı güçleştirdiğini; ancak gündelik yaşam pratikleri aracılığıyla yeniden üretilen mekânsallığın, toplumsal uyum ve birlikte yaşam süreçlerinde belirleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Algılanan mekân (perceived space) boyutunda, Suriyelilerin gündelik yaşamları iş, eğitim, alışveriş ve mahalle ölçeğindeki pratikler üzerinden yeniden örgütlenmektedir. Uzun çalışma saatleri aile içi birlikteliği sınırlandırırken, komşuluk ilişkileri ve yerel dükkânlardan yapılan alışverişler gündelik akışta merkezî bir yer tutmaktadır. Bu durum, göçmenlerin kentin maddi koşullarına (çalışma temposu, konut piyasası ve hizmetlere erişim) nasıl adapte olduklarını ortaya koymaktadır.

Tasarlanan mekân (conceived space) açısından, belediyeler tarafından uygulanan Türkçeleştirilmiş tabela düzenlemeleri, imar politikaları ve sıkı denetimler Suriyelilerin kamusal alandaki görünürlüğünü sınırlamıştır. Bu tür müdahaleler, kentsel mekânın temsillerini daha homojen ve ulus-merkezli bir anlayışa çekerek, kullanım değerinden çok değişim değerine dayalı bir mekânsal mantığın öne çıktığını göstermektedir. Böylelikle göç-

menlerin gündelik yaşamları, yukarıdan aşağıya kurgulanan planlama pratikleri ve politik müdahaleler aracılığıyla biçimlenmektedir.

Yaşanan mekân (lived space) boyutunda ise göçmenlerin gündelik taktikleri dikkat çekmektedir. Balkonların kapatılması, bayrak asma, komşuluk ilişkilerinde yemek paylaşma ya da kadınların ev içinde yarı özel sosyalleşme alanları üretmesi, bu pratiklere örnek teşkil etmektedir. Söz konusu mekânsal düzenlemeler, güvenlik, mahremiyet ve aidiyet ihtiyaçlarına yanıt vererek mekânı bir "yer"e dönüştürmekte; aynı zamanda kültürel kimliğin korunmasını ve topluluk içi dayanışmayı güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, Lefebvre'nin üçlemesi bağlamında değerlendirilen bulgular, zorunlu göçün neden olduğu kopuşların aidiyet geliştirmeyi zorlaştırdığını; ancak gündelik pratiklerle yeniden üretilen mekânsallığın, göçmenlerin kente eklenmesi, toplumsal uyumun güçlenmesi ve birlikte yaşamın sürdürülebilir koşullarının inşasında kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Mekânın Üretimi Bulgularının Soja'nın Üçüncü Mekânı ve De Certeau'nun Gündelik Taktikleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Lefebvre'nin üçlemesine ek olarak, araştırma bulguları Edward Soja'nın "üçüncü mekân" (Thirdspace) kavram-sallaştırması ve Michel de Certeau'nun gündelik yaşam pratiklerine ilişkin "taktik-strateji" ayrımıyla birlikte ele alındığında daha bütüncül bir yorum alanı sunmaktadır. Soja'nın üçüncü mekân yaklaşımı, mekânı maddi, temsili ve yaşantısal boyutların kesiştiği hibrit bir toplumsal üretim alanı olarak tanımlar. Altındağ bulguları, tam da bu hibritliğe işaret etmektedir: yeni konut bloklarıyla gecekonduların yan yana varlığı; Türkçeleştirilmiş tabelaların altında kültürel sembollerin sürdürülmesi, balkonların hem mahremiyet alanı hem de sosyalleşme eşiği olarak işlev görmesi; Suriyeli dükkânlarının hem ekonomik hem de kültürel bir mekânsal ağ üretmesi. Bu kesişimlilik, mekânın tekil anlamlara indirgenemeyeceğini; farklı toplulukların aynı mekânsal bağlam içinde yeni aidiyet biçimleri ve karşılaşma dinamikleri üretebildiğini göstermektedir.

De Certeau'nun "taktikler" kavramı ise özellikle kırılgan grupların kentsel düzen tarafından belirlenen yapısal sınırlamalara rağmen gündelik yaşamlarını sürdürebilmek için geliştirdikleri yaratıcı uyarlamaları açıklamada son

derece aydınlatıcıdır. Altındağ'da Suriyelilerin balkon kapatma pratikleri, bayrak asma, tabela müdahalelerine uyarlamalı stratejilerle yanıt verme, yarı özel sosyalleşme alanları oluşturma ve yerel ürünlere erişim ağları kurma gibi gündelik mekânsal düzenlemeler, kentsel mekânın yukarıdan aşağıya tanımlanan ifadelerinin "içeriden dönüştürülmüş" biçimleridir. Bu pratikler, göçmenlerin hem güvenlik hem mahremiyet hem de kültürel süreklilik ihtiyaçlarını karşılayan mikro-mekânsal üretimler olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak Soja ve De Certeau'nun kuramsal yaklaşımları, Lefebvre'nin mekânsal üçlemesini tamamlayarak Altındağ'daki Suriyeli göçmenlerin mekânla kurdukları ilişkilerin çok katmanlı doğasını görünür kılmaktadır. Bulgular, mekânın yalnızca planlama kararlarıyla değil, aynı zamanda gündelik taktikler ve kültürel pratiklerle sürekli yeniden üretildiğini göstermekte; bu süreçlerin toplumsal uyum, karşılaşma ve birlikte yaşamı şekillendiren temel dinamikler olduğunu ortaya koymaktadır.

Yerel Aktörlerin Toplumsal Uyum ve Birlikte Yaşam Sürecindeki Rolü

Araştırma bulguları, Suriyelilerin kentsel hizmetlere erişiminde ve kent yaşamına dâhil olma süreçlerinde yerel aktörlerin belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak belediyeler, Suriyelileri "kent sakini" ya da "hak sahibi" olarak değil, çoğunlukla "yardım nesnesi" olarak konumlandırmaktadır. Bu yaklaşım, toplumsal uyumun ve birlikte yaşamın gerektirdiği eşit erişim, kapsayıcılık ve ortak yurttaşlık anlayışı ile çelişmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi görece daha kapsayıcı adımlar atsa da uygulamada Suriyelilerin aktif katılımını sağlayacak kalıcı mekanizmaların zayıf kaldığı görülmektedir. Altındağ Belediyesi örneğinde ise özellikle 2021 olaylarından sonra Suriyelilere yönelik hizmetlerin ya sınırlandığı ya da "görünmez" biçimde yürütüldüğü dikkat çekmektedir. Bu durum, toplumsal gerilimleri azaltmak yerine derinleştirme potansiyeli taşımaktadır.

Kent konseyleri, Suriyelilerin karar alma süreçlerine dâhil edilmesini sağlayabilecek demokratik platformlar olarak öne çıkmasına rağmen, yetki sınırlılıkları ve siyasi iradenin isteksizliği nedeniyle etkili kullanılamamaktadır. Benzer şekilde, STK'lar ve uluslararası kuruluşlar belli ölçüde hizmet sunsa da, yerel düzeyde bütüncül bir işbirliği ağı kurulamadığı için uyum ve birlikte yaşamı güçlendirecek kolektif politikalar hayata geçirilememektedir.

Mevcut uygulamalar parçalı, geçici ve yardım temelli kalmakta; oysa toplumsal uyumun sürdürülebilmesi için Suriyelilerin kentte görünür ve eşit haklara sahip aktörler olarak kabul edilmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, belediyeler ve diğer yerel aktörlerin, yalnızca hizmet sunan kurumlar değil, aynı zamanda birlikte yaşamı örgütleyen, farklı toplulukların karşılaşma ve etkileşim zeminlerini güçlendiren aktörler olarak konumlanması kritik öneme sahiptir. Bu bulgular, tartışma ve sonuç bölümünde ele alınacak olan hak temelli, kapsayıcı planlama ve yönetim yaklaşımı için güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Sonuç olarak, bulgular mekânın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve sembolik bir üretim alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Suriyeliler, kısıtlı kaynaklar ve dışlayıcı politikalar karşısında dahi mekânı kendi ihtiyaç ve kültürel kodları doğrultusunda dönüştürerek bir tür "emplacement" süreci yürütmektedir. Ancak Altındağ olayları gibi gerilimler, bu süreci kırılğanlaştırmış, özellikle kamusal görünürlükte geri çekilmeye neden olmuştur. Yine de gündelik hayatın küçük ölçekli mekânsal pratikleri, uyumun ve birlikte yaşamın en somut dayanaklarını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, araştırma mekânın toplumsal üretimini göçmenlerin uyum süreçlerinin merkezine yerleştirerek, tartışma ve sonuç bölümünde ele alınacak olan hak temelli planlama, kapsayıcı yönetim ve birlikte yaşam politikaları için güçlü bir zemin sunmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, 2011 sonrasında Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyelilerin, özellikle Ankara'nın Altındağ ilçesinde toplumsal uyum ve birlikte yaşam deneyimlerini mekânsal dinamikler üzerinden incelemiştir. Araştırmanın amacı, göçmenlerin gündelik mekânsal pratikler aracılığıyla nasıl aidiyet geliştirdiklerini, yaşamlarını nasıl örgütlediklerini ve bu süreçlerin birlikte yaşamı nasıl etkilediğini anlamaktır.

Bulgular, toplumsal uyumun mekânla yakından ilişkili, dinamik ve kırılğan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Mekânın sunduğu fırsatlar, kısıtlar ve değişen politikalar göçmenlerin gündelik hayatlarını ve ilişkilerini doğrudan şekillendirmektedir. Özellikle 2021'de Altındağ'da yaşanan toplumsal olaylar ve sonrasında gündeme gelen "mekânsal yoğunlaşmayla mücadele" politikası, Suriyelilerin kamusal alan kullanımlarını sınırlandırmış; kamusal görünürlüklerini azaltarak dışlanma ve damgalanma süreçlerini hızlandırmıştır. Bu politika-

ların toplumsal gerilimleri tek başına açıklamadığı, ancak mekânsal ayrışma ve kırılmalıkların yeniden üretiminde önemli rol oynadığı görülmektedir. Dolayısıyla mekânsal yoğunlaşma ile çatışma arasındaki ilişki doğrusal değil, çok katmanlı bir biçimde okunmalıdır.

Daha önceki araştırmalar Suriyelilerin mahalle ölçeğinde güçlü aidiyet geliştirdiğini vurgularken, bu çalışmanın bulguları Ulubey, Önder ve Battalgazi gibi yoğun göçmen mahallelerinde aidiyetin zayıfladığına işaret etmektedir. Toplumsal gerilimler, siyasal söylemler ve güvenlik kaygıları, güçlü bir topluluk bilinci yerine kırılmalık, güvensizlik ve aidiyet kaybı yaratmıştır. Bu durum, toplumsal uyumun doğrusal ve tek yönlü bir süreç olmadığını; tersine inişli çıkışlı, kesintilere açık ve mekânsal, politik ve sosyal dinamiklerle sürekli yeniden şekillenen bir deneyim olduğunu göstermektedir. Toplumsal uyum ve birlikte yaşam, hem göçmenler hem de yerel halk açısından ilişkisel ve dönüştürücü bir süreçtir (Karagöz, 2024).

Bu noktada çalışma bulguları, Lefebvre'nin mekânın toplumsal üretimi yaklaşımının Altındağ bağlamında somutlaştığını göstermektedir: tasarlanan mekâna ilişkin müdahaleler (tabela düzenlemeleri, denetimler, dönüşüm projeleri) ile algılanan ve yaşanan mekân düzeyinde gelişen gündelik pratikler arasında belirgin bir gerilim bulunmaktadır. Bu gerilim, Soja'nın tarif ettiği üçüncü mekânın hibrit, akışkan ve müzakereye açık doğasını görürür kılmakta; göçmenlerin mekânsal düzeni yalnızca tüketen değil, gündelik eylemleriyle yeniden üreten aktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, De Certeau'nun gündelik yaşam pratiklerine ilişkin "taktikler" kavramsallaştırması da bulgularla uyumludur: Suriyelilerin balkon kapatma, ev içi sosyalleşme alanları üretme, kamusal alanı belirli saatlerde ve daha temkinli biçimlerde kullanma gibi pratikleri, yapısal sınırlamalara rağmen geliştirilen yaratıcı uyarlama biçimlerine işaret etmektedir.

Türkiye'de yaklaşık 3,5 milyon Suriyelinin geçici koruma statüsüyle şehirlerde yaşaması, kentsel mekânlarda ortaya çıkan dinamikleri daha da kritik hâle getirmiştir. Ancak mevcut politikalar, uzun süre "geçicilik" varsayımına dayalı, ihtiyaç temelli ve parçalı bir uyum yaklaşımı üretmiştir. Suriyelilerin kalıcılığının arttığı günümüzde, onurlu bir birlikte yaşamın tesisi için hak temelli ve kapsayıcı politikalar artık bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Altındağ örneği, toplumsal uyumun yalnızca kültürel benzerliklere veya bireysel çabalara dayanma-

dığını; mekân kullanımı, mekânsal politikalar, güvenlik uygulamaları ve toplumsal ilişkilerle şekillenen çok katmanlı bir süreç olduğunu göstermektedir. Güvenlik temelli müdahaleler ve kentsel dönüşüm projeleri, Suriyelilerin birlikte yaşam deneyimlerini zayıflatmış; aidiyet ve topluluk bağlarını kırılmalılaştırmıştır. Bu bulgu, toplumsal uyumun süreklilik arz eden bir mücadele olduğunu ve ancak hak temelli, kapsayıcı ve mekânsal boyutu dikkate alan planlama ve politika araçlarıyla güçlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırma, toplumsal uyumun kentsel mekân üzerinden nasıl şekillendiğine dair çok katmanlı bir okuma sunmakta; Lefebvre'nin mekânsal üçlemesi, Soja'nın üçüncü mekân yaklaşımı ve De Certeau'nun taktik-strateji ayrımı birlikte düşünüldüğünde, Altındağ'daki birlikte yaşamın sınırlarını, kırılmalıklarını ve olanaklarını anlamada güçlü bir kuramsal çerçeve sağlamaktadır. Mekânın toplumsal üretimini merkeze alan bu perspektif, toplumsal uyumun süreklilik arz eden, kırılmalık ve müzakereye açık bir mücadele olduğunu; bu nedenle uyumun sürdürülebilirliğini güçlendirecek planlama ve politika araçlarının ancak hak temelli, kapsayıcı ve mekânsal dinamiklere duyarlı bir yaklaşım çerçevesinde geliştirilebileceğini göstermektedir.

Mekânın Toplumsal Üretimi Bağlamında Planlama ve Politika Tartışması

Zorunlu göçün yarattığı çok katmanlı mekânsal ve toplumsal dinamikler, yalnızca bireysel uyum stratejileriyle açıklanamaz; bu dinamikler, aynı zamanda mekânın nasıl tasarlandığı, yönetildiği ve kimler tarafından üretildiğiyle yakından ilişkilidir. Araştırma bulguları, mevcut kentsel politikaların çoğu zaman göçmenlerin ihtiyaçlarını ve gündelik mekânsal pratiklerini dikkate almadığını; bunun da mekânsal ayrışmayı, kırılmalıkları ve toplumsal gerilimleri derinleştirdiğini göstermektedir.

Lefebvre'nin mekânın toplumsal üretimi yaklaşımı çerçevesinde düşünüldüğünde, mekân ne yalnızca fiziksel bir zemin ne de üstten dayatılan bir planlama ürünüdür; aksine gündelik pratikler, politik müdahaleler ve fiziksel düzenlemeler aracılığıyla sürekli yeniden üretilen bir toplumsal ilişkiler alanıdır. Altındağ'da güvenlik temelli müdahaleler, mekânın tasarlanan boyutunda güçlü bir kontrol rejimi oluştururken, Suriyelilerin gündelik pratikleri yaşanan mekânda bu rejimi esneten, yeniden yorumlayan ve kimi zaman da görünmez kılan taktikler üretmektedir. Soja'nın üçüncü mekân kavramsallaştır-

ması, tam da bu gerilimli kesişim alanını; De Certeau'nun "taktikler"i ise bu alanda geliştirilen yaratıcı uyarlamaları kavramsallaştırmaya imkân vermektedir.

Bu çerçevede, planlama tartışmasını teknik araçlardan çok, mekânın kolektif üretim süreçleri üzerinden düşünmek önemlidir. Çalışmanın bulguları, mahalle içi karşılaşmaların, dükkânlar ve yarı özel sosyalleşme alanlarının birlikte yaşamın fiili altyapısını oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum, mekânın yalnızca planlanan değil, aynı zamanda algılanan ve yaşanan boyutlarıyla birlikte ele alınmasını gerektirir.

Katılımcı ve kapsayıcı planlama tam da bu noktada, mekânın toplumsal üretimiyle uyumlu bir yönetim perspektifi sunar. Birlikte planlama (co-planning), birlikte tasarım (co-design) ve birlikte üretim (co-production) pratikleri, Lefebvre'nin kolektif üretim vurgusunu somutlaştıran süreçler olarak okunabilir. Mahalle forumları, yerel atölyeler veya karma grupların (Suriyeliler ve yerel komşular) katıldığı istişare mekanizmaları, mekânın yalnızca uzmanlar tarafından değil, kullanıcılar tarafından da tanımlandığı üçüncü mekânlar yaratma potansiyeline sahiptir. Benzer şekilde, kamusal alanların, küçük meydanların veya sokak ölçeğindeki düzenlemelerin yerel kullanıcılarla birlikte tasarlanması, mekânın sahiplenilmesini ve karşılaşma imkânlarını artırarak çatışma riskini azaltabilir. Mahalle ölçeğinde kamusal mekânların bakım, kullanım ve gözetiminin yerel topluluklarla birlikte yürütülmesi ise mekânın gerilim alanı olmaktan çıkıp ortak yaşamın üretildiği bir platforma dönüşmesine katkı sunabilir.

Bulgular, 2021 sonrası Altındağ'da uygulanan güvenlik odaklı mekânsal müdahalelerin (sıkı denetim, tabela değişiklikleri, kamusal alan baskısı) Suriyelilerin gündelik pratiklerini görünmez kıldığını ve toplumsal ayrışmayı artırdığını göstermektedir. Mekânın toplumsal üretimi perspektifinden bakıldığında, güvenlik politikaları mekânın tasarlanan düzeyinde güç kazandığında, yaşanan mekânı baskılama eğilimi gösterebilmekte; bu da uyumu zayıflatmaktadır. Buna karşılık, güven tesis eden, karşılaşma ve etkileşimi mümkün kılan mekânsal düzenlemeler, hem yerel halk hem de Suriyeliler açısından daha sürdürülebilir bir birlikte yaşam zemini oluşturma potansiyeline sahiptir.

Çalışma, mekânsal adaletin toplumsal uyumun temel bileşenlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu

nedenle planlama süreçlerinin hak temelli ve eşitlikçi ilkelere yapılandırılması; politika geliştirme süreçlerinin ise farklı grupların mekânsal ihtiyaçlarını ve kırılganlıklarını dikkate alan kapsayıcı bir perspektifle yürütülmesi gerekmektedir. Lefebvre'nin mekânı bir "toplumsal üretim alanı" olarak ele alması, planlamayı yalnızca teknik bir faaliyet olmaktan çıkararak çok aktörlü bir yönetim meselesine dönüştürür. Altındağ bulguları, özellikle kırılgan mahallelerde yerel yönetimler, muhtarlıklar, yerel dernekler, Suriyeli örgütlenmeleri, üniversiteler ve merkezi kurumlar arasında eşgüdümlü ve katılımcı bir planlama sürecinin önemine işaret etmektedir. Böyle bir yönetim modeli, mekânın yalnızca fiziksel düzenlemesini değil, aynı zamanda sosyal üretimini de kapsayan daha bütüncül bir yaklaşımı mümkün kılar.

Sonuç olarak, toplumsal uyumun güçlendirilmesi ne yalnızca göçmenlerin ne de yerel halkın bireysel çabalarıyla sınırlı bir süreçtir; bu çalışma, uyumun ancak mekânın kolektif üretimini önceleyen, hak temelli, kapsayıcı ve katılımcı planlama yaklaşımlarıyla sürdürülebilir kılınabileceğini göstermektedir. Altındağ örneği, hem Suriyelilerin gündelik yaşam pratikleri üzerinden şekillenen uyum dinamiklerini çözümlemek hem de Türkiye'de göç-mekân ilişkisine dair geliştirilecek kuramsal ve politika tartışmalarına yön vermek açısından özgün bir laboratuvar niteliği taşımaktadır. Bu çerçevede çalışma, mekânın toplumsal üretimi literatürü ile göç ve toplumsal uyum yazınına birbirine eklemlendirerek, yalnızca ampirik bulgular sunmakla kalmayıp kentsel mekânda birlikte yaşamı yeniden düşünmeye imkân veren kavramsal bir zemin ortaya koymakta ve böylece hem kuramsal tartışmalara hem de politika üretimine anlamlı katkılar sağlamaktadır.

Etik Kurul Onayı

Çalışma için 13 Eylül 2022 tarihinde 0467-ODTÜİA-EK-2022 protokol numarası ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır.

Kaynakça

- Ager, A. ve Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Altıok, B. ve Tosun, S. (2018). How to co-exist? Urban refugees in Türkiye: Prospects and challenges. *Policy Brief*, 1(4).

- Arıcı, F. (2021). Göç ve girişimcilik: Erzurum ili üzerine değerlendirme. *International Journal of Geography and Geography Education*, 44, 320–337. <https://doi.org/10.32003/igge.906558>
- Brown, D., Francis, R., Kelly, M. ve McCord, A. (2015). *Building resilience and social cohesion in conflict-affected communities*. Overseas Development Institute.
- Cantle, T. (2012). *Interculturalism: The new era of cohesion and diversity*. Palgrave Macmillan.
- Chan, J., To, H. P. ve Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social Indicators Research*, 75(2), 273–302. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-2118-1>
- Concerted development of social cohesion indicators: Methodological guide. (2005). Council of Europe Publishing.
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2007). *Designing and conducting mixed methods research* (1st ed.). Sage.
- Çakırer Özservet, Y. (2015). Türkiye’de göç politikaları ve yerel yönetimler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53(2), 43–65.
- Danış, D. (2018). Türkiye’de kent mültecileri ve misafirperverlik. *TESEV*. <https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/2019/11/Turkiyede-Kent-Multecileri-ve-Misafirperverlik.pdf>
- De Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life*. University of California Press.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2016). *Urban refugees: Challenges, opportunities and the role of local governments*. HUGO.
- Erdoğan, M. (2022). *Syrians Barometer 2022: A framework for achieving social cohesion with Syrians in Türkiye*. Eğitim Kitap Yayıncılık. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2023/06/SB2022-ENG.pdf>
- Fainstein, S. (2014). *The just city*. Cornell University Press.
- Gökdemir, O. (2019). Zorunlu göç ve travma: Suriyeli mültecilerin deneyimleri üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 413–431.
- Graumann, C. F. (1976). The concept of appropriation (Aneignung) and modes of appropriation of space. *Human Development*, 19(5), 365–374.
- Horrigmo, A. (2012). The appropriation of urban space by immigrants in Norway. *European Urban and Regional Studies*, 19(2), 194–206.
- İçduygu, A. ve Millet, E. (2016). Syrian refugees in Turkey: Insecure lives in an environment of pseudo-integration. *Global Turkey in Europe Working Paper*, 13.
- İçduygu, A. ve Özçürümez, S. (2020). Zorunlu göç deneyimi ve toplumsal bütünleşme: kavramlar, modeller ve uygulamalar ile Türkiye. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi (MiReKoc) Yayınları.
- Karagöz, D. (2024). *Emplacement process of Syrians: The case of Altındağ, Ankara* (Tez no: 858087). [Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonuc-Yeni.jsp>
- Karakaya, B. (2020). Göç, kapsayıcı kentler ve mekânsal planlama. *Planlama*, 30(2), 142–156.
- Kaya, A. (2021). *Göç ve toplumsal uyum: Kuram, politika, saha*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kahraman, F., Şenses, F. ve Aydın, Y. (2019). Kent konseyleri ve göçmenlerin yerel düzeyde katılımı. *Yerel Politikalar Dergisi*, 3(1), 45–66.
- Labbé, D., Turner, S., and Pham, T. (2022). Subaltern struggles to access public spaces: young rural migrants in Hanoi, Vietnam. *Population, Space and Place*, 29(2). <https://doi.org/10.1002/psp.2614>
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Lefebvre, H. (1968). *Le droit à la ville*. Anthropos.
- Marconi, G. (2012). Local integration and social cohesion: The role of local authorities. *Migration Policy Practice*, 2(1), 18–23.
- Özbakır, S., Yalçın, H. ve Demirtaş-Madran, H. (2020). Göç ve planlama: kapsayıcı şehirler için bir tartışma. *Kent Akademisi*, 13(2), 245–266.
- Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *GeoJournal*, 58(2–3), 99–108.
- Purcell, M. (2013). The right to the city: The struggle for democracy in the urban public realm. *Policy & Politics*, 41(3), 311–327.
- Purkis, S. (2018). Migration and the production of urban space. *Urban Studies*, 55(4), 721–737.
- Rioux, L., Scrima, F. ve Werner, C. (2017). Space appropriation and place attachment: Contributions for environmental psychology. *Psychology*, 8(7), 1113–1127. <https://doi.org/10.4236/psych.2017.87073>
- Rittersberger-Tılıç, H. (2017). From “forced to leave” to “forced to stay”: Syrian ‘refugees’ in Türkiye. *Turkish Journal of Population Studies*, 37(38), 7–26.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Blackwell.
- Sakarya, E. (2018). Mekânın sahiplenilmesi ve göç: Suriyelilerin kentsel uyum pratikleri. *Göç Dergisi*, 5(1), 77–98.
- Sommers, J. (1999). Urbanization, war, and Africa’s refugee crisis. *The Journal of Social, Political, and Economic Studies*, 24(2), 211–224.
- Tavşan, F. ve Kalemci Topcu, İ. (2021). Mekânın üretimi ve sahiplenilmesi: Göç bağlamında kuramsal bir çerçeve. *Mekânsal Çalışmalar Dergisi*, 4(1), 25–44.

Temel, D. G. ve Kahraman, Z. E. (2019). Göçmen mahallelerinde konut dış mekânında uyarlama: “Küçük Halep,” Önder Mahallesi, Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 415–431. <https://doi.org/10.5505/jas.2019.74936>

Tuan, Y. F. (2001). *Space and place: The perspective of experience*. University of Minnesota Press.

World population prospects 2022: Summary of results. (2022). *United Nations*. chrome-extension://efaidnbmnnnibp-cajpcglclefindmkaj/https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf

Uzun, M. ve Kurt, H. (2012). Küreselleşme, demokratikleşme ve yerel yönetimler: Türkiye örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 11-28.